БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИИЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезиеттенген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1972 чыл. ОКТЯБРЬ 19 ЧЕТВЕРТ № 247 (9015).

өртээ 2 көп.

Колхозтарның болгаш совхозтарның ажыл-ишчилери! Кускү ажылдарны чедиишкинниг доозарын чедип алыңар, кышкы үеде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедиринге бүгү курлавырларны эки ажыглаңар! Келир көдээ ажылагый чылынга үлегерлиг белеткенир дээш чарышты калбаабиле нептередиңер!

1973 чылда бедик дүжүтту алырының быжыг үндезинин тургузуңар!

(ОКТЯБРЬНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ УЛУГ РЕВОЛЮЦИЯЗЫНЫН 55 ЧЫЛ ОЮНГА СЭКП ТК-НЫҢ КЫЙГЫРЫГЛАРЫНДАН).

ТАРААЖЫЛАРНЫҢ ТИИЛЕЛГЕЗИ

Бистиң республикавыстың ажылчы чоннары, бүгү совет улус-биле бир домей, ССРЭ-нин тургустунганындан бээр 50 чыл болур юбилейинге алдар кылдыр алган бедиткен социалистиг хүлээлгелерин эрестиг күүседир дээш хайнышкынныг ажылдап турарлар. Тываның көдээ ажыл-ишчилери шүптүзү — тус-тус механизаторлардан, колхозчулардан, совхоз ажылчыннарындан эгелээш ажылагыйларга чедир көдээ ажылагый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле тодаргай хүлээлгелерлиг ажылдап турарлар.

Ук хүлээлгелерниң чедиишкиниг боттанып турарының дугайында күш-ажылчы рапорттар чер болгандан кээп турар.

Бо айның 15-тин хүнү чүгле көдээнин ажыл-ишчилериниң эвес, а Тываның бүгү ажылчы чоннарының амыдыралынга база бир улуг чедиишкиниң хүнү болган. Ол хүн бистиң тараажыларывыс күрүнеге тараа дужаарының талазы-биле боттарынга алган бедиткен хүлээлгезин ажыр күүседиптер. Тываның 124,3 муң тонна тараазы Төрээн чурттуң шыжамырында кирген. Ол дээрге, күрүнеге тараа садарының планын ийи ажыг катап күүседиптер ол, социалистиг хүлээлгевисте көрүнгенинден хой муң тонна тараа ажыр дужааттынган.

Бо чылын чер ажылын чедиишкиниг чоруларынга үүү чүве эки салдарны чедиргенил? Үүнүн-даа мурнунда бүгү тараажыларның күш-ажылы маная кол рольду ойнаан. Советтер чуртунуң төөгүзүнде база бир улуг байырлал — ССРЭ-нин 50 чыл юбилейинге төлептиг ужуражыр дээш калбарган чарыш кижи бүрүзүн удам сорук киирип келген болгаш киирип-даа турар. Часкы хову ажылдары кыска хуусаада агротехниктиг бедик деңнелге эрткен. Колхозтарның, совхозтарның хой кезиниге тарылга шөлдериниң структуразын эде көргөн турган. Арбай, сула болгаш оскө-даа мал чемнери культураларны хойну тараан. Ол чорук дүжүтту бедиринге болгаш мал чемнинин балансызын экижидиринге эки салдарны чедиргеп. Тарааларның чайгы ажаалдаанын база-ла чогуур негелдериниге дүүштүр чоруткан.

Ыдыг болзажок агаар-бойдустуң байдалы тарааларның ден-дескі быжарынга таарымча чок болганын шүптүвус билар бис. Ону баш удур өөренип көргеш, СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң «Дүжүт ажаал алышкынын чогуур үеэзинде эртиреп талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» доктаалды хүлээп алган турган. Ук доктаалда ажаал алышкынны организастыг, чидириг чокка чоруларының база тараажыларга бүгү талалыг дуза чедирериниң хемчеглерин көргеп. Россия Федерациязының чазаа бистиң республиканы дүжүт ажаал алыр техникабиле бүрүн хаадырган. Комбайннарны, жатказларны, тараа ажыглаар машиналарны хойу-биле немей чоруткан.

Ыпчалгаш ажаал алышкынның хайнышкынныг хүнеринде республиканың тараа шөлдеринге 1140 комбайн, 360 жатка, 1600 ажыг автомашина болгаш тараа сөөртүр кожуглуг тракторлар ажылдап турган. Бо бүгү техниканың ачызында ажаал алышкын ажылдары чедиишкиниг чоруттунган.

Тываның тараажылары бо чылын байлак дүжүтту өстүргеп. Агаар-бойдустуң байдалы дыка таарымча чок боон турза-даа, бүгү тарааларның 90 ажыг хуузу ажаал алдынган. Ортумак дүжүт 13,5 центнер боон турар. А Каа-Хем районнуң тараажылары бир гектардан-на 18,2 центнер, Бии-Хемниң тараажылары — 22,9 центнер тарааны алгаанар.

Бо чылдын дүжүт ажаалдазы бүгү хову ажылдарын кончуг тодаргай организастаарын, техниканы болгаш кижилериниң күжүн таарыштыр ажыглаарын негээн. Бистиң тараажыларывыс чаагай дүжүттү чидириг чокка ажаал алыр, күрүнеге эки шыварлыг хой тарааны бээр дээш дайынчы ёзу-биле ажылдаанар. Оларга хоорайларның, суурларның чурттакчылары үнелеп четпес дузаны көргүзүп турар.

Оон-биле чергелештир тус-тус ажыл-агыйларны, районларның тускай эртемниглериниң, удуртукчуларының шудургу болгаш оперативтиг ажылдаанын демдеглээр херек. Техниканы болгаш кижи күжүн таарыштыр ажыглап, бергедей берген участоктарже оларны дүрген мобилизастап турганының ачызында кол-кол тараа шөлдери чогуур үеэзинде ажаал адынган, амгы үеде тайга эдектери черлерде чыдыкан тарааларның сөөлгү гектарлары ажааттынып турар. Бо күүн Бии-Хемге хар эрте чаттанындан ацаа берге байдал тургустунган турган. Ынчалзажок Кызыл хоорай Совединиң ажыл-агыйларының хой санныг комбайнерлери боттарының техниказы-биле ол районга дуазалашкан болгаш дүжүт чидириг чок ажаал алдынып турар. Бо хевирлиг хемчеглерни оскеда черлерге боттандырган.

Күрүнеге тараа дужаарының талазы-биле боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин дыка хой ажыл-агыйлар, районнар ыракта ажыр күүседиптер. Каа-Хем район тараа дужаарының планын ийи ажыг катап ажыр күүседиптер. А Бии-Хемниң болгаш Кызыл хоорай Совединиң ажыл-агыйлары бо талазы-биле күрүне планын үш ажыг катап күүседиптиниң демдеглээри черле өөрүнчүг. Күрүнеге дужааган хой тараанын барык чартык келин Тандыдан кирип турар. Тывада хоочун колхозтарның бирээзи Бии-Хемге Ленин орденниг «Кызыл тараачыдан» болгаш Каа-Хемниң «Коммунизмче орук» колхозуңдан 7-7 муң тонна тараа күрүне шыжамырында кирген. «Межегейдеп» 12,5 муң тонна, «Тиилелге» совхозтан 17 муң тонна ажыг тараанын киргени ук ажыл-агыйларның беш чыл планын хуусаа бетинде күүседиринге кайы хире үлүг-хуунну киирип турарын тодаргай херечилеп турар. Мурнакчы ажыл-агыйларны моон-даа хойну адап болур.

Ажаал алышкынга боттарының уйгу-дыжын бодаваан, карак кызыл ажылдап турган механизаторларны, чоланчыларны, шаң ажылдакчыларын, шефчилерни чүс-чүзүбиле адап болур. Чижээлдээрге, комбайнерлерден «Тиилелге» совхозта К. Кызыл-оол, Дуржулга станциязында Н. Сидоров, «Улуг-Хаяда» П. Кабанов, Каа-Хемниң «Тиилелге» колхозунда Д. Даваа, П. Мөрозов, «Саянда» В. Галактионов болгаш оон-даа оскелер эң шалыпкын ажылдааннар.

Дүжүт ажаалдазынга болгаш оны хумагалыг өөртүрүнге автотранспорт эргелениниң №№ 1, 2, 3 автотранспорт бүдүрүлгелериниң «Транссельхозтехника» автобаазазының, Көдээ ажылагый министерствозунуң чоланчылары, тараа хүлээп алыр пунктуларының ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары идепкейлиг киришкен. Хой-хой чоланчылар, ылаңгыя № 2 АТБ-ниң чоланчылары В. Иванов, П. Филиппов, Н. Осипенко, № 3 АТБ-ден М. Зубков, Н. Гаврилов, А. Шиляев, № 1 автотранспорт бүдүрүлгезиниң чоланчылары Н. Рябенко, Д. Юрков, В. Соловьев, «Транссельхозтехниканың» АТБ-зинден Н. Шутилкин, А. Соболев, олар 1972 чылдың тараазын сөөртүрүнге бүгү күүжүн берип, ону кончуг камныг сөөртүп, хүн нормазын үргүлчү 200 ажыг хуу күүседип келгеннер.

Көдээ ажыл-агыйны хөгжүдүп, ооң продуктулуг чоруун бедидеон — күрүнениң эң чугула сорулгазы болгаш бүгү совет чоннуң херээ болуп турар. Оон чижээн бистиң республикадан көрүп болур. Көдээниң ажыл-ишчилериниге бүгү талалыг дузаны хоорайларның ажылчы чоннары, республика найысылалыдан барган дээди болгаш ортумак өөредилге черлериниң студентилери, сургуулдары көргүзүп келген. Бо чылын Кызылдың өөредилге черлериниң колхоз, совхозтарның дүжүт ажаалдазынга ийи муң ажыг кижи барып киришкен. Олар барган-на черлеринге дүжүт ажаал алышкынынга, ногаа, картофель, мал чемнини культураларын ажаал алырынга болгаш малга быжыг чемсуурну тургузарынга идепкейлиг киржип, боттарының улуг-хуузун киргеннер.

Көдээниң ажыл-агыйларынга өөредилге черлеринин аныяк оолдар, кыстарының көргүскен улуг дузазын дараазында саннар херечилеп турар. Дүжүт ажаалдазының үеэзинде өөредилге черлериниң студентилери, сургуулдары 180 муң тонна тарааны арыглап, кургаткан, 500 гектар чернин ногаазын, картофелин ажааган, 4 муң тонна сигепни, саваңны белеткээн. Ол мышкаш оларның күжү-биле өске-даа ажылдар кылдынган, ылаңгыя келир чылдың дүжүдүнүң үрезинин белеткээринге олар база-ла идепкейлиг чоруун көргүскеннер. Кызыл хоорайның өөредилге черлериниң студентилери хову ажылдарындан аңгыда, көдээниң культурлуг амыдыралынга мурнакчы чоруун база көргүзүп келген. Олар чурттакчы чоннуң мурнунга солун программалыг концертти көргүзүп, лекция, беседаларны номчуп, дыштанылга кежээлерин организастап, хову турлагларынга агитхуудустарны, хава солуннарны болгаш янзы-бүрү шоодуглуг үндүрүлгелерни кылып турганнар.

Күскү дүжүт ажаалдазын доосхан колхозтар, совхозтар келир чылдың чаагай дүжүдү дээш ажылын удам калбартып чорутса эки. Ынчангаш ажыл-агыйларның партия организациядары, удуртукчулары, специалистер кол кичээнгейин чер аңдарылгазынче, бедик шынарлыг үрезиннерни урун алырынче, хорзуннуң шыктыг болурунче болгаш суттарылдаже углаар үжүрлүг. Келир чылдың дүжүдүнге хереглээр органиктиг болгаш минералдыг чемнишчилилгелерни шөлдерге четирип-биле сөөртүп алыры — хуннуң чугула айтырыы болуп турар.

В. СЕРЯКОВ.
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы.

ОКТЯБРЬНЫҢ 55 ЧЫЛ ОЮНГА УТКУШТУР

ТЫВА—ХАКАСИЯ

ТЫВА АССР БИЛЕ ХАКАС АВТОНОМНУГ ОБЛАСТЫҢ АРАЗЫНДА СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШТЫҢ ЭРТКЕН 9 АЙЛАРДА ТҮҢНЕЛИ

УЛУС АЖЫЛ-АГЫЫНЫН АДЫРЛАРЫ	Тыва АССР: 9 айларда план күүседези	Тыва АССР: 1971 чылга деңнээрге	Хакас авт. область: 9 айларда план күүседези	Хакас авт. область: 1971 чылга деңнээрге
ҮЛЕТПҮР				
Продукция сайгарылгазы	103,4	112,2	89,0	115,0
Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү	102,0	109,7	91,0	117,0
ТУДУГ				
Көрээ чарыш күүседир ажылдарның хемчээли	96,3	108,2	99,9	101,6
Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү	98,8	104,1	99,7	108,6
ТРАНСПОРТ				
Автотранспорт-биле чүк сөөртүрүнүң ниити ажыглалы.	106,9	113,9	98,7	99,8
АМЫДЫРАЛ ХАНДЫРЫЛГА				
Чоннуң амыдырал хандырылгазы	93,2	109,9	91,1	113,9
САДЫГ				
Үүрмектеп садар бараан саарылгазы	98,6	105,8	97,6	105,7

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЫ ПРОДУКТУЛАРЫН САДАРЫ (Немелде план-биле)				
Тараа	81,2	274,7	48,0	77,0
Картофель	—	—	120,0	122,0
Ногаалар	—	—	63,0	85,0
Эт	105,0	108,0	111,0	110,0
Сүт	108,0	103,3	99,0	103,0
Чуурга	—	—	107,0	116,0
Дүк	96,5	104,5	106,0	105,7
МАЛ АЖЫЛ-АГЫЫНЫҢ ПРОДУКТУЛУУ				
Бир инектен саатан сүт	84,0	96,6	82,0	98,0
Бир дагаадан алган чуурга	85,3	110,7	78,0	102,0
Бир баштың дужаар ортумак деңзизи килограмм-биле:				
Мыйыстыг бода мал	279	97,8	377 кг.	105
Хаван	103	94,4	80 кг.	93
Хой	39	100,0	41 кг.	95
Тараа культураларының ортумак дүжүдү (1972 чылдың октябрь 1-де план күүседези-биле)	117,3	192,8	115,4	105,7

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң төп септелге мастерскаязында янзы-бүрү мергежилдиг кижилери ажылдап турар. Оларның аразында токарь Николай Абаринов — коллективте хүндүткелдиг кижилериниң бирээзи. Токарь хүн үлүүн 120—128 хуу күүседип турарындан аңгыда, одалгалыг аппаратуралар септеп, эптээр цехке база-ла кызымаккай ажылдап келген.

ЧУРУКТА: токарь Н. Абаринов.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ЧАРЫШТЫҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИНГЕ ШАҢНАЛДАР

СЭКП-ниң Кызыл хоорком-унуң бюрозу, ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң күүскому хоорайның үлетпүр, көдээ ажыл-агый, транспорт, коммунал-амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң, тудуг болгаш садыг организацияларының аразында социалистиг чарыштың үшкү кварталда түңнелин чугаалажыы көргеп. ССРЭ-нин тургустунганындан бээр 50 чыл болур оюнга алдар болдурган социалистиг чарыштың тиилекчилеринге дараазында коллективтерни киргеп:

Үлетпүр бүдүрүлгелерден — КЫЗЫЛДЫҢ ТҮҮЙБҮ ЗАВОДУ, (директору С. Г. Красноперов, парторганизацияның секретары А. И. Архипов, профвилел месткомунуң даргазы А. Т. Калинин) продукция сайгарарының планын 107,1 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин 100,1 хуу күүседиптер.

Автотранспорт бүдүрүлгелеринден — республиканың АТБ-зинин коллективи (директору П. Л. Маслов, парторганизация секретары П. С. Ковалев, профвилел месткомунуң даргазы М. Я. Мельберт) үшкү кварталда тонна-километр талазы-биле планын 112,2 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң даалгазын 117,3 хуу боттандырган.

Тудуг организацияларындан — «Востоксантехмонтаж» трестиң көжүн чоруур мехколонназының (начальниги Л. И. Кубышкин, парторганизация секретары И. Н. Струков, профвилел месткомунуң даргазы В. П. Чепрасова) ажылчылери эки ажылдаан. Олар монтаж ажылдарының онаалгазын 113,9 хуу күүседиптер.

Көдээ ажыл-агый ишчилериниң — «КӨК-ТЕЙ» СОВХОЗУ (директору А. И. Ломаев, парторганизация секретары В. М. Гаврилова, ажылчын комитетиниң даргазы М. С. Панарин) кварталда көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садар планныг онаалгазын чедиишкиниг боттандырган.

Коммунал амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң ХООРАЙНЫҢ ЧУРТТАЛГА-КОММУНАЛ АЖЫЛ-АГЫЫ ЭРГЕЛЕЛИНИҢ БОТ-ОРУЛГА-ЧАРЫЛГАЛЫГ УЧАСТОГУНУҢ КОЛЛЕКТИВИ (начальниги В. А. Бархатов, парторганизация секретары А. М. Литвишенко, профвилел месткомунуң даргазы А. С. Мартынова) бараанныг продукция бүдүрериниң планын 104,5 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн онаалдазын 196,8 хуу күүседиптер.

Социалистиг чарыштың тиилекчилеринге СЭКП Кызыл хоорком-унуң болгаш хоорк-үүсекомнуң шилчиир Кызыл туктарын тывыскан. Садыг организацияларындан социалистиг чарыштың негелдезин күүседиптер коллектив чок болганындан кымга-даа шилчиир тукту тывыспаан.

Септелге заводунуң, «Тыва көдээ тудуг» трестиң автобаазының, «Кызыл төп электростанция тудуг» эргелелиниң, № 2 бажың эргелелиниң ажыл-ишчилери III кварталда эки ажылдаанын демдеглээн.

ДАШТЫКЫДАН чаа МЕДЭЭЛЕР

ЮБИЛЕЙНИ ДЕМДЕГЛЕП ТУРАР

ВАРШАВА. (СЭТА). Польшаның ажылчы чоннары ССРЭ-нин 50 чылын калбаабиле демдеглеп турар. Воеводстволарда болгаш уездилерде ол алдарлыг байырлалга турасхаатган семинарлар, эртем-тайылбыр сессиялары эртип, Советтер чуртунуң чедиишкиниериниң дугайында делгелгелер ажыттынган. Совет Эвилелиниң культура хүнерин организастап, кинофильмнерни көргүзүп турар.

Выдгощ воеводствозунуң Грудзендзе «Космонавтика хүнерин» эрттирип турар, Влоцлавекте номнар делгелгезин ажыткан.

Белорус ССР-нин Витебск облазы-биле найыралдажып турар Зеленогур воеводствозунуң ортумак школаларының аныяктарының аразында «Бистиң оңнуктеривис чуртуу» деп чурук конкурузун эрттирип турар.

Ольштынның улустуң чаңгыс эп фронтузунуң воеводство комитетиниң болгаш Польша-совет найырал ниитилелиниң воеводство баштаар черинин каттышкан байырлыг сессиязынга юбилейни Ольштын воеводствозунга байырлап эрттириниң программазын бадылаан.

Пекинде чеде берген

ПЕКИН. (СЭТА). Кызыгаар айтырыгларын таарыштыр дугуржур талазы-биле совет-кыдат чугаалажыышкыннарда совет төлээлериниң удуртукчузу, ССРЭ-нин даштыкы херектер министриниң оралакчызы Л. Ф. Ильичёв биле ССРЭ-нин КУР-да элчини В. С. Толстиков Москвадан Пекинде чеде берген.

Пекин аэродромунга оларны КУР-нуң даштыкы херектер министриниң оралакчызы Юй Чжань, социалистиг чурттарның Пекинде дипломаттыг төлээ черлериниң төлээлекчилери уткаан.

Эп-сеткил каттыштырылгазы

БОНН. (СЭТА). Гамбург хоорайда демисежин турар вьетнам улуска эп-сеткил каттыштырылгазын илередириниң хой муң кижи киржиккчилиг чыскаалы болган. Ону Герман Коммунистиг партия, «Социалистиг немец ажылчын аныяктар» организациязы болгаш «Спартак» дээр марксисчи студентилер эвилели организастаан.

Чыскаал соонда болган митингите ГКП-ниң Гамбург организациязының даргазы Я. Винеке чүве чугаалаан, МВР-ниң Революстуг түр чазаның чеди үүлден тургустунган программазын ГФР-ниң дешпилелиг күштери деткип турарын айыткаш, ВДР-ниң девискээрин америк ужар чүүлдүн араатанныг бомбалап турарынга шиитпирлиг удурланыышкынын илереткен.

АГРЕССИЯНЫ ҮРГҮЛЧҮЛЕВИШААН

БЕЙРУТ. (СЭТА). Октябрь он бешти израиль самолёттар Ливанның чурттакчылыг черлерин бомбалап, агаардан тайбың чурттакчыларны бооланынын даартазында Ливанның девискээринче база катап ханылап киргеп, Бейруттуң чоок-кавызынга дыка чавыс ужудуушкуннарны кылган.

Израильдиң ындыг үүлгедиишкиннери Ливанның чонун коргуп-сүртедир сорулгалыг деп палестин информация агентилели дыннадып турар.

Ливанның президентизи С. Франжье, премьер-министр С. Салам болгаш даштыкы херектер министри Х. Абу тускай хурал чытташ, аңаа КНО-нуң Айыл чок чорук Чөвүлелиниче хомудал киирер болгаш бо айтырыг талазы-биле тускай бижикти КНО-нуң Чиңгине секретары К. Вальдхаймче чорудар деп шиитпирлээн.

Ол-ла хүн Х. Абу Айыл чок чорук Чөвүлелиниң кежигүннери чурттарның элчиннерин хүлээп алгаш, Ливанның девискээринче израильдерниң халдап турганының дугайын дыннаткан.

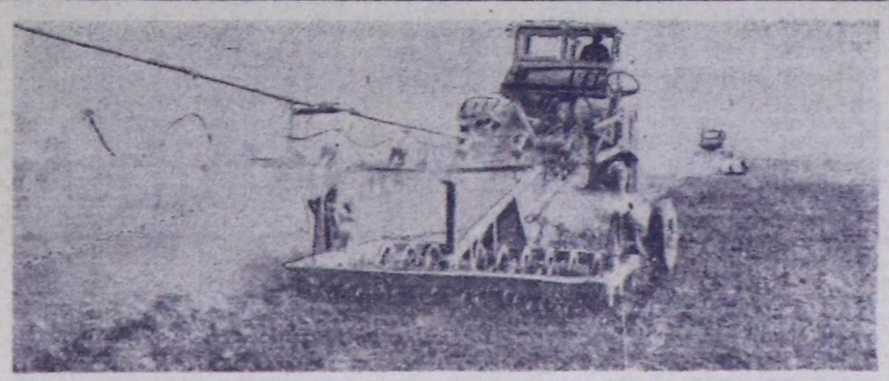

Көдээ ажыл-агый — Совет Эвилели биле Герман Демократтыг Республиканың сырый үре-түңнелдиг кады ажылдажылга кылып турар адырларының бирээзи апарган. Ийи чурттун аразынга көдээ ажыл-агый техниказы-биле бот-боттарынга дузалажыышкыны чыл келген тудум-на удам көвүдеп турар.

ЧУРУКТА: күчүлүг совет машиналар — «Кировец» дээр тракторлар-биле Нойбранденбург округтун тараажылары келир чылдың дүжүдүнүн үндезинин салып турлар.

АДН—СЭТА-ныҢ фотозу.

АҢГЫС АҢДАРЫЛГАЗЫ

СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел 1972 чылдың октябрь 15-тен 30-ге чедир шилчиир Кызыл тукту, 250 рубль түнүг шаңналды күскү чер аңдарылгазынга болгаш саваң ажаал алырынга чедиишкиниг болган районнарга тыпсырының дугайында шиитпирни хүлээп алган болгай. Аңаа хамаарыштыр аңгыс аңдарылгазы бо хүннерде районнарда капчаар чоруп турарын дошчулаарга мынды.

Республикада ниитизи-биле 77186 га аңгыс аңдартынган ийикпе, планның 58,3 хуузу күүседиптинген. Ол чугула ажылды Эрзин району 81,7, Бай-Тайга — 79,4, Таңды — 67,6, Каа-Хем — 64,4, Улуг-Хем — 55,6, Барын-Хемчик — 52,5, Чөөн-Хемчик — 43,6, Бии-Хем — 42,0 хууга күүседиптер. Ол ышкаш Кызыл хоорай Соведи 2271 гектар аңгысты аңдарып, планын 74,3 хууга күүседиптинин демдеглээр херек.

Чамдык районнарда аңгыс аңдарылгазы оожум темпилиг чоруп турарын айтыр херек. Чижээлээрге, Тожу чугае 12,2, Тес-Хем — 27,3 хуу күүседиптер.

Көдээнин ажыл-ишчилери, күскү чер аңдарылгазының, саваң ажаал алырының планын күүседиринче бүгү күштү салбышаан, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 55 чыл оюнга күш-ажылчы чедиишкиннер-биле ужуражылынар!

СОВЕТ-ЕГИПЕТ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

Октябрь 17-де Кремльге эштер А. Н. Косыгиннин, Н. В. Подгорныйның Египет Араб Республиканың Премьер-министри Азиз Сидки-биле чугаалажыышкыннары үргүлчүлээн.

Эп-найыралчы байдалга боон эрткен чугаалажыышкын үеэзинде совет-египет харылааларны хөгжүдериниң болгаш Чоокку Чөөн чүүте байдалдың айтырыгларының талазы-биле санал-онаал солчуушкунун доосхан, делегейни ийи талага сонуургалдыг боон турар чугула айтырыгларын база чугаалажыр көргеп.

Болган чугаалажыышкынарның түңнеддериниң дугайында кады кылыр совет-египет дыннадыгны парлаарынга холбашкан дугуржулга чедип алдынган.

(СЭТА).

ТАРАА ЧАШТЫНГАН

СТАВРОПОЛЬ. (СЭТА-ныҢ корр.). Крайның механизаторлары ийи миллион ажыг гектарда күзүн чажар тарааны тарып дооскан. «Безостая-1», «Кавказ», «Аврора», «Мироновская-юбилейная» деп тергиин үрезиннерни чемнишчидилгелер-биле кады чажып тараан.

Крайның девискээринге частаашкын боон турганындан чашкан тараа күскү хүннүң чылыг херелинге ногаарарын үнүп эгелээн.

ПАРТИЙЖИ ИНФОРМАЦИЯЛАР

БЕЛЕТКЕЛДИ БҮГҮ ТАЛАЛЫГ ЧОРУДАР

Организас-политиктиг чугула хемчег — партдокументилерни солуп эгелээринге чедир ийи ай бичии-ле ажыг үе артканы. Ынчангаш аңаа белеткелдиң дугайында айтырыгже партия организациялары доктаамал сагыш салып турар. Чоокта чаа СЭКП Тыва обкомунуң партийжи-организастыг ажылдар киллизинге ол чугула ажылдың канчаар чоруп турарының дугайында партия Кызыл хооркомунуң база Чөөн-Хемчик райкомунуң партийжи-организастыг киллдистериниң эргелекчилери В. А. Подругин биле К. К. Хомушку оларның информацияларын дыңнаан.

Кызылдың болгаш Чөөн-Хемчиктиң партия организациялары партдокументилерни солуурунга белеткелдер-биле холбашкан ажылдарны СЭКП ТК-ның май (1972 чыл) Пленумунуң доктаалынга дүүштүр чорудуп турар дээрзин аңаа демдеглээн. Оларның хөй-хөйү ол талазы-биле ажылдап кылган хемчеглерни боттандырып, коммунистериң идепкейин болгаш сагылга-чурумун бедидеринче угланган ажылдарны чорудуп турар. Хөй-хөй партия эге организацияларының ажыл-чорудулгазы экижип, дайынчы арга-шинээзи бедип турар.

Ынчалзажок партдокументилерни солуурунга белеткелдер талазы-биле ажылдар хоорайда-даа, Чөөн-Хемчик райондада-даа кошкак чоруп турарын хуралга демдеглээн. Чижээ, хоорайда 15 парторганизацияда кымнар деп коммунистер-биле беседалар кылыын амдыгаа чедир тодаргайлаваан, оларның чамдыктары маңаа холбаштыр чорудар хемчеглерни ажылдап кылбаан. Чөөн-Хемчиктиң Чадаана хоорайда чамдык парторганизациялар коммунистер-биле беседаларны эгелевээн.

Хоорайда-даа, Чөөн-Хемчикте-даа коммунистер хөй. Ынчалзажок оларның учёт карточказынга немелделер киирип, шүүштүрер ажыл ам-даа чогуур деңнелде тургустунмаан.

Партдокументилерни солуурунга организастыг-даа база техниктиг-даа белеткелди бүгү талалыг, харыысалгалыг чорудуп, организас-политиктиг чугула ол хемчегни партия эге организацияларының организакчы болгаш политмассалыг ажылын улам экижидериңге, коммунистериң идепкейин база сагылга-чурумун бедидеринге ажыглаан турар ужурлуг дээрзин ол хуралга айыткан.

СЭКП РАЙКОМУНУҢ ПЛЕНУМУ

Күскү хову ажылдарын шалыпкын доозары, малды хүр чазагай кыштагладыры база өдээ ажыл-агыйның чаа чылынга белеткенири амгы үеде бүгү партия организацияларының кичээнгейиниң төвүнде турар. Ынчангаш ам партия эге организацияларының хуралдарынга, СЭКП райкомнарының пленумнарынга, районнарның партия активиниң хуралдарынга ол дугайын тодаргай чугаалажып, ханы анализти кылып турар.

СЭКП Мөңгүн-Тайга райкомунуң чоокта чаа болуп эрткен пленумунга бо талазы-биле айтырыгны чугаалашкаш, районда амгы байдалды, кыштаглаашкынга болгаш өдээ ажыл-агыйның чаа чылынга белеткелди бүгү талалыг сайгарып керген. Пленумга ол дугайында илеткелди СЭКП райкомунуң бирги секретары О. Н.-С. Шагдыр-оол кылган. Чугаалашкан айтырыгга хамаарышкан делгеректей хемчегларни пленум хүлээп алган.

ПАРТИЯ АКТИВИНИҢ ХУРАЛЫ

Бо чылын агаар-бойдустуң таарымча чок берге байдалдары турза-даа, республиканың өске черлеринде ышкаш, өдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле эрзинчилер чамдык чедиишкиннерни чедип алган. Районнуң партия организацияларының хуралдарынга амгы үеде өдээ ажыл-агыйның күскү ажылдарын доозарының база өдээ ажыл-агый чылынга белеткелдиң дугайында айтырыгларны бүгү талалыг чугаалажып турар.

Дүүн Эрзин суурга районнуң партия активиниң хуралы болган. Күскү өдээ ажыл-агый ажылдарын доозарының болгаш өдээ ажыл-агыйның чаа чылынга белеткелдиң талазы-биле районнуң партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының сорулгаларының дугайында айтырыгны аңаа чугаалашкан. Ол талазы-биле илеткелди СЭКП райкомунуң бирги секретары А. Ч. Монгуш кылган. Районнуң ажыл-агыйлары күрүнеге тараа садар планы чок болза-даа, багай эвес дүжүттү өстүргеш, күрүне шыгжамырынга 301-ден хөй тонна тарааны киирген. Бо талазы-биле «Мөрен», «Коммунизмче орук» колхозтарның ажыл-ишчилери эрес-шудургу ажылдаан. Район зөтти, сүттү күрүнеге садарының 9 айларда планын база күүсеткен.

Актив хуралынга «Коммунизмче орук» колхозтуң даргазы М. Түгер, «Чаа орук» колхозта партия эге организациязының секретары О. Сагаандай, Ленин аттыг колхозта хойжу Э. Ендан болгаш өскелер-даа санал берген.

Районнуң партия активиниң хуралы чугаалашкан айтырыгга холбаштыр доктаалды болгаш тускай хемчегларни хүлээп алган.

КОЛ КӨРГҮЗҮГЛЕР ЧАВЫС

Парторганизацияларда отчёттар болгаш соңгулдалар

Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» колхозунуң партия организациязы өдээ ажылагый будүрүлгезинге коммунистериң болгаш бүгү колхозчуларның политиктиг база күш-ажылчы идепкейин бедидер талазы-биле чамдык ажылдарны кылган. Ол дугайын чоокта чаа аңаа болган партияның отчёт-соңгулдалыг хуралынга ханы анализтеп көрген. Мал, чер ажылында бүгү коммунистериң чартык кезии хаара туттунган. Ортумак звеноның ажылдакчыларынга ажыл-херекчи коммунистери дешпиткен. Үшкү кварталда мал бажы өстүреринiң планы барык шупту чүүн аайы-биле күүсеттинген. Күрүнеге колхоз 2613 центнер эзтти, 467 центнер сүттү саткан. Ол көргүзүглер планнаттынганындан (тос айларда) хөй.

Партбюро, колхоз баштаар чери политиктиг болгаш организакчы ажылды чорудуп тургаш, ниитиниң малынга бөдүүн чем белеткээрин эки чорудуп, районда бир дугаарында планын күүседип алган. Мурнуку чылдарга деңнээрге, колхоз тараа болгаш мал чемин тарымал культураларның бедик дүжүдүн алган.

Ажыл-агыйның мурнакчыларының аразында коммунистер хөй. Дайын үезинде эки турачы чораан Соян Алдын-Херел төргиин хойжуларның бирээзи. Төрүүр чүс хоюнга онааштыр 97 хураганны, бир хойдан 2,8 килограмм дүктү ол алган. Назы-хары догүп, кадыының байдалы шоолуг эвес-даа болза, хоочун коммунист Соян Калдац база эки көргүзүглүг. Ооң ажылынга кызымаан колхозчулар чугаалажып турар. Аныяк коммунист Зоя Чамзы ферманың саанчыларының аразында социалистиг чарыштың тиилекчизи бооп артыпшаан.

Механизатор-коммунист Баазан Сады трактору-биле хөрзүн ажылдап кылыр норманын оранчок ажырган. Коммунистериң үлегерин өскедаа колхозчулар эдерген. Хойжулар Д. Ланааның, Б. Уртунуң, А. Бызаакайның, О. Дижитмаанның, механизаторлар Н. Сувактың, А. Шалыктың, С. Хөөмейлээрниң болгаш өске-даа малчыннарның аттарын илеткелге адаан. Аныяк коммунист чолаачылар А. Бызаакай, Н. Эрендей, В. Кадып-оол колхозунда ат-алдарлыг.

Бистиң партиявыс бөгүн дүүнгүзүүнден, даарта — бөгүнгүзүүнден эки ажылдаарынче ажыл-ишчилерни кыйгырып турар. Ынчалза-даа ажыл-херекти аңаа дүүштүр ап көөр болза, колхозта четпестер хөй. Малдың продуктулуу эрткен чылдан эвээжээн. Төрүүр чүс баш малга онааштыр чаш төл чүүн аайы-биле эвээш алдынган: эрткен чылын колхоз чүс хойдан 89 хураганны камгалап алган болза, бо чылын — 83 болган. Күрүнеге дүк садар планын колхоз күүсеттпээн. Саткан малдың ортумак деңзиин база-ла көрдүнгенинге четпээн. Амгы үеде кыштаглаашкынга белеткел орайтан, мал чеминиң көөртүлгези оожум чоруп турар. Чер ажылының культуразы ам-даа чавыс, ажылды организастап турары кошкак. Хөй акша-хөреңги-биле эде кылдырган Доозуннуг бугазын багай ажыглап турар. Мал, чер ажылында социалистиг чарышты организастаанында ёзу барымдаалаан үүлдер хөй. Мурнакчы дуржулганы нептередир ажылды партбюро кичээнгейге албаан. СЭКП обкомунуң IX пленумунуң малчыннарны суурларга доктаамал чурттадыры-биле шилчидер дугайында доктаалын мында багай күүседип турар.

Бар четпестер партбюроның, ооң секретары турган Г. Саяның политмассалыг низастыг, бедик шынарлыг эрттирери-биле ажылдап кылган хемчеглер дээштүр эвес болган. Агрегаттар үрелир, хол-биле кыргыр азы бар агрегаттарны долу ажыглавазы дээн ышкаш таварылгалар турган.

Даандырган ажыл-херек дээш харыысалгалыг болурунга коммунистери, колхозчуларны кижизидер хүлээлгезин партия организациязы четпес күүседип турар. Чамдык коммунист малчыннар малды чидирер, төтчеглээр, харын-даа мал самчыгдаар үүлгедиглери дээш партиядан үндүрткен.

Ийи хойжу бригадада партия бөлүктериниң ажылы тодаргай эвес. № 1 хойжу бригаданың чамдык кадарчылары (ооң иштинде коммунистер база бар) мал чеми белеткээринге киришпейн, планын үзүп турда, хемчеглер адынмаан. Партбөлүк организакчызы К. Дугар-оол «ажыл кылбаан мен» дээш, отчёт бээриндан ойталаан.

Өдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң ажылын партбюро контрольга албаан. Чамдык мал эмчилери, зоотехниктер мал коданнарын кезивес, тодаргай ажылдавас турган. Бригадирлерде ындыг чүүл база бар. Малчыннар ортузунга өөредилге чоруваан турар солун-сеткүүл неделя-неделязы-биле келбейн баар, лекция, беседа ховар болуп турар деп шүгүмчүлелдер база болган. Бо дээрге партбюроның дорт ажылы-дыр. Мал ажылынче аныктарны чорудар талазы-биле колхозта комсомол организациязы кошкак сагыш салып турар. Профөвилел организациязында база четпес ажылдан турар. Өдээ Советтиң ажылын (даргазы эш Д. Салчак) хуралга шыңгыы шүгүмчүлээн. Хөй-ниити организацияларын партбюро кошкак удурткан деп түңнел кылганы таварылга эвес.

Хуралга он ажыг коммунистер санал-оналдарны берген. Оон ажыл-херекчи түңнелдерни үндүрүп, ажылды экижидерин чаа партбюрога (секретары эш Д. Шимит) отчёт соңгулдалыг хурал дааскан.

А. ДЕМБРЕЛЬ,
«Шынның» корреспондентизи.

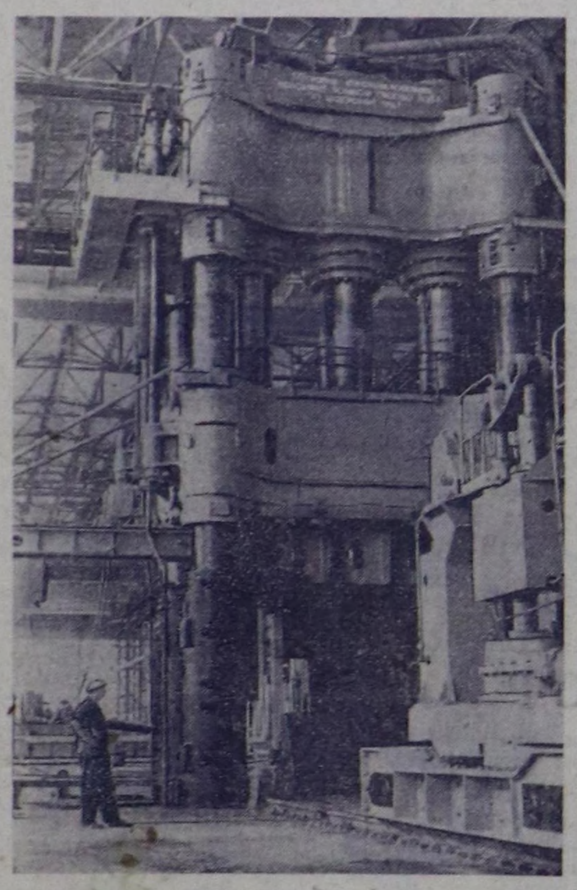

ЗАПОРОЖЬЕ. «Днепро тускай каң» заводта чаа узанылга-пресс цегин ажыглалга киирген. Аңаа онза быжыг каңнарны болбаазырадып будүрер.

Цехти «Запорожтудуг» трестиң тудугжулар коллективи тудуп тургускан.

ЧУРУКТА: «Днепро тускай каң» заводтуң узанылга-пресс цеги.

А. КРАСОВСКОЙНУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

АЧЫ-ДУЗА ЧЕДИРЕРИ ЭКИЖЭЭН

ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга төлептиг ужуражыры-биле алган социалистиг хүлээлгелерин Кызылдың амыдырал хандырылга комбинадының ажыл-ишчилери бо чылдың эрткен айларында багай эвес күүсеткен.

Чонга ачы-дуза чедирериниң хемчээлиниң планы үшкү кварталда 107,8 хуу, тос айларда — 103,1 хуу күүсеттинген. Эрткен чылдың бо үеэзи-биле деңнээрге, чонга ачыдуза чедирериниң хемчээли 13,8 хуу өскен. Ону күшажылдың будүрүкчүлүүн бедиткениниң ачызында чедип алган.

(БИСТИҢ КОРР.).

Үениң байдалы негеп келген

«Улуг-Хая» совхозтуң бүгү шээр малының чеден беш хуузу Хайыракан салбырында. А салбырда кыштаглаашкынга белеткелдиң байдалы кончуг оожум чоруп турар. Салбырның бодунда бо үеде 18138 баш төрүүр хой, 9958 баш хураган бар. Хураганнарны Хендерге салбырынче шилчидер бис деп, салбыр эргелекчизи А. Кувискаал чугаалап турар. Ооң орнунга Хөндергеден 600 хире хой Хайыракан салбырынга келир ужурлуг. Ынчангаш бо салбырга үүгле шээр мал 58 коданга кыштаар. Оон аңгыда салбырда 1255 баш мыйыстыг бода мал 11 коданга кыштаар.

Мыйыстыг бода малдың кажааларының үүрмек септелгези колдуунда кылдынган деп турза-даа, кадарчыларның олурар бажыңнарының септелгезинге хол дегбээн. 58 кодан шээр малды кадарып турар малчыннарның иштинден кышка кызымак белеткенип турарлар эвээш эвес. Чижээ, Ондар Бадыжык, Шыырапай Конгаажык, Мижит-Доржу Карбы олар боттарының күжү-биле 13-тен 25 тонна чедир сигенни белеткеп, кыштагларның үүрмек септелгезин кылып алганнар. Бо чугула ажылды амдыызында малчыннар боттары шыдаар шаа-биле кылып турар боордан башка, салбырның талазындан боттуг хемчег албайн турар.

Салбырның шээр малының ийи коданының кажаазы шуут чок, ам тудар деп планнап турар. Ол кажан болурул? Дерт кыштагда хойжуларның чурттаар бажыңнары чок болганда, өглерге кыштаар апаар.

Чалбаа Көк-оолдуң удуртканы тудуг бригадазы малчыннарның кажааларын тудуп, септеп келген. Оларга төлевирни совхозтан төлевээнинден тудугжулар ажылды чедир кылбааннар. Бо чугула ажыл бөгүнге чедир янзы-бүрү чылдагаан-биле ынчаар саадап келген. Мындыг байдал-биле моон соңгаар эптежир аргажок. Совхозтуң дирекциязы, партком болгаш ажылчын комитеди кышка белеткелче шыңгыы кичээнгей салырын үениң байдалы негеп келген.

О. ТАВАА.

АЖЫЛ-АГЫЙЖЫ ЭВЕС ЧОРУКТАН

«Сүт-Хөл» совхозтуң машина-трактор мастерскаязының чаны-биле эрткен-дүшкен кижилериниң мурнунга чаржынчыг көстүр тудуглар артынчызы бар. Мооң мурнунда аңаа дыка улуг девискээрни долгандыр херимээш, гаражты, манзадан кылган складты болгаш өске-даа объектилерни туткан турган.

Ам ында барык үүү-даа чок. Херимден арткан чүве ховар, складтың аастары, шифер дээвириг ийи-чаңгыс кижилериниң олчазы апаргаан. Ол тудуглар дээш күрүнеениң эвээш эвес акша-хөреңгизин чарыгдаан. Ону ындыг байдалга чедиргени харааданчыг. Ол тудуглар болза Чадаананың суг ажыл-агый чериниң участогунуу болуп турар. Ажыл-агыйжы эвес чоруктуң түңнели ындыг болган.

С. МОНГУШ.

АЖЫЛ-ХЕРЭЭНДЕР КАНДЫГЫЛ, ӨҢНҮКТЕР?

ССРЭ 50

«... ССРЭ-ниң улустарының ленинчи найыралының кайгамчыктыг хевирлери — социалистиг Төрээн чуртка шынчы, кызымаккай, күш-ажылчы чоруктар, бот-боттарынга дузаламчы дайын сөөлүнде улус ажыл-агыйын катап тургузарының чылдарында болгаш коммунистиг тургузуушкуннуң дараазында-даа чылдарында улам күштелген».

(СЭКП ТК-ның «Совет Социалистиг Республикалар Звилелиниң тургустунганының 50 чылынга белеткел дугайында» Доктаалындан).

М. КОВАЛЕВ,
ажылчы чоннар депутаттарының Минск хоорай Соединиң күүскомунуң даргазы.

МИНСК болгаш Волгоград аразында муң-муң километр чаптылып чоруткан. Ынчалза-даа олар ёзулуг эп-найыралчы кожалар ышкаш чүүттап турар. Боттарының салым-чолунуң талазы-биле дөмейдешкен ол хоорайлар Ада-чурттуң Улуг дайынының соонда сырый харылзааны тургускан.

Минскиге-даа, Волгоградкадаа дайын санап четпес каражка-когаралдарны таварыштырган болгай. Белоруссияның найысылалынга он-он муң кижи өлгөн. Фашистериң үш чыл дургузунда эжелениң түңнелинде улуг-биче 332 будүрүлге черлериниң үүгле он тозу бүдүн артган. 5900 бажыңнары, дээди өөредилге черлери, Эртемнер академиязын, бүгү-ле школаларны, клубтарны, уруглар садтарын, поликлиникаларны болгаш эмнелгелерни шупту зүүн хүл-ыйба кылдыр хүюктап, узуткап каапкан турган.

Коммунистиг партия Минскини үүгле катап тургузар эвес, харын-даа ону улам кааг-чараш кылырынче ажылчы чоннуу кыйгырган. Ынчангаш 1944 чылда-ла хоорайны катап тургузарының чиргине планын тургузуп эгелээн. Бүгү совет улус белорустарга республиканың найысылалын катап тударынга дузалашкан.

Ол-ла хүннерде Волгоградтың тудугжуларының төлээлекчизи — дашчы Тимофей Иванович Супуркин Белоруссияның найысылалынга чеде берген. Ол ыпчан онза белекти — Павловтуң алдарлыг бажыңының туйбуларын эккелген. Волгоградтың дашчызы оларны Тиилелге шөлүнге чүртталга бажыңының хаанызынга салган. Ооң-биле дайынга чуурлуп, үрелген болгаш катап тургустунуп эгелээн ийи хоорайның найыралы ынчаар эгелээн турган.

Минскиниң төлээлекчилери Волгоградтың тудугжуларынга барып, оларның дуржулганын өөренип ап турган. Ооң соонда удатпаанда «Волгоград тудуг» болгаш Минскиниң бирги тудуг трестериниң коллективтери социалистиг чарышты эгелээш, дуржулга солчуушкунун үргүлчү кылып келген. Волгоградтың сураглыг дашчызы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. В. Рудницкий Минск чурттуларга тудугжуларның каттышкан бригадазын организастаар талазы-биле дуржулганын тайылбырлап берген. Ынчаарга Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Д. Г. Булаховтуң бригадазынга тууйбу салыр талазы-биле дуржулгазы волгоградчыларга дыка ажыктыг болган. Ону ажыглаарга хана тудуушкуну барык бүдүн чартык катап шалыпкын болур.

Чыл келген тудум-на оларның чарыжынга улам хөй коллективтер киржип эгелеп турган. Минскиниң индустриалдыг тудуунуң кол бүдүрүлге чери — № 5 трест биле «Волгоградметаллург тудуг», «Волгоградмаш тудуг» трестериниң чарыжы он чыл ажыг үргүлчүлеп турар. Чоокта чаа № 5 трест үлетпүрүүн хөй каът колонналарын эптеп тургузар ажылды дериг-херекселдериниң, а ол ышкаш тускай кодүрүкчү херекселдиң техниктиг документилерин волгоградчыларга берген.

Минскиниң трактор тудугжуларынга оларның Волгоградта өңүктери чоокта чаа чорааш, чылдың бирги чартыында ажылдың түңнелдерин үндүргеннер. Ол коллективтериниң найыралы чээрби беш чыл эмрунда, кажан волгоградчылар Белоруссияга трактор кылыр баштайгы заводту кылырынга дузалаан үезинде тургустунган. Олар ынчан янзы-бүрү дериг-херекселдерни биске берип, Минскиниң он-он ажылчыннарын заводтун профессияларынга өөреткеннер.

Ол ийи заводтун найыралының салдарындан тус-тус цехтер, бригадалар, ажылчыннар аразында база эп-найыралды харылзааже шилчээн. Эрткен чылын Минскиниң болук дарганнары боттарының эштеринге аалдап барып чораан. Ээлчег даалгаларын ажыр күүседири дээш социалистиг чарыштың чаа хевирин Минскиниң дарганнары өөренип алгаш келгеннер. Ооң ачызында күш-ажылдың будүрүкчүлүү дыка улгаткан болгаш ону өске цехтерге беза калбаа-биле ажыглап эгелээн.

Бо чылын волгоградчылар МТЗ-ке келгеш, продукцияның шынарлыг болурунун аргаларын өөренип алганнар. Бо беш чылда ындыг аргаларның ачызында «Беларусь» тракторларның курлавыр күчүзүн бир муң мото-шакка чедир улгаттырар аргалыг.

Минскиниң болгаш Волгоградтың мотор заводтарының чарыжы моон-биле ам дөрт чыл бооп турар. Олар чылдың-на керээлерни чаартып, ниити күш-биле түңнелдерни үндүрүп келген. Быжыг найыралдың демдээ кылдыр Минскиден аппарган бир ыяш Волгоградтың мотор заводунун девискээринде үнүп турар. Ону будүрүлгениң эң дээре ажылчыннары ажаап турар.

Амгы үеде ол ийи хоорайның будүн-будүн районнары безин чаржып турар апаргаан. Минскиниң советский районунуң мурнакчы будүрүлгези «Ударник» заводтуң эң дээре ажылчыннары байыр-чыскаал хүннеринде «Күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидеринге эң бедик көргүзүглери чедип алганы дээш» деп, алдын үүктер-биле бижип каан тукту тудуп алгаш эртерлер. Ол болза Волгоградтың ажылчы чоннарының белээ-дир.

Хоорайларның аразынга 1971 чылдың социалистиг чарыжының түңнелдерин үндүрер дээш Волгоградтың төлээлекчилери Минскиге база кээп чораннар. Минскиниң үлетпүрү чылдың баштайгы чартыының планын июнь айда-ла ажыр күүседишкенин боттарывыстың өңүктеривиске өөрүшкү-биле дыңнадып болур бис. Дыка хөй миллион рубльдин янзы-бүрү продукциязын чурт алган.

Будүрүлге черлери боттарының продукцияларын дыка чаарткан. Чаа-чаа продукцияларның аразында — үш үүл хевирлиг «МАЗ» дээр автомашиналар, «ЕС-1020» деп электроннуг саналга машиназы, «Минск-6» соодукчу, «Океан» радиоприёмник, он-он хевирнин аргыглыг, даараглыг болгаш хом-галантерея кылыглары бар бооп турар.

Минскиниң бүгү-ле үлетпүр будүрүлге черлеринде юбилейниң хүндүлүг демдээн алыр эргеш дээш чарыш калбаргаан. Ол ышкаш кампалга болгаш камныг чорук дээш, продукцияның шынарын улам экижидери дээш шимчээшкин дыка калбаргаан. Хоорайның будүрүлгелериниң продукциязының алдан хевирлеринге шынарның күрүне демдээн тывыскан...

Бот-боттарының аразында аны-дуңма найыралды быжыы-биле тудуп турар бо хоорайлар совет кижилериниң кызымаккай күш-ажылының ачызында хүл-ыйба, бузуундулар кырынга катап тургустунгаш, улам эки болгаш ат-алдарлыг болу берген.

Бөгүнгү Минск — чурттуң эң улуг үлетпүр болгаш культура төптериниң бирээзи. Хоорайның кол-ла үлетпүрү — машина тудуушкуну болгаш металл болбаазырадыры болу берген. Минскиниң будүрүлгелериниң цехтеринден республиканың бүгү үлетпүр продукциязының үштүн бири кылдынып үнүп турар.

Чедиишкин бүрүзү-ле — бистиң ниити чедиишкинивис дээрзин эки билир бис. Чижээ, кайгамчыктыг «МАЗ»-тарны будүрүп үндүреринге бүгү чурттуң 1200 ажыг будүрүлгелери киржип турар. 300 хире заводтар «Беларусь» тракторларга янзы-бүрү кезектерни чорудуп берип турар. Москва, Ленинград, Киев, Вильнюс, Рига, Волгоград, Харьков, Липецк дээш чурттун өске-даа хөй-хөй үс хоорайлары-биле Минск сырый харылзааалыг.

Минскиниң культурлуг амыдыралы кайгамчыктыг: ында алды профессионалдыг театр, цирк, сес музей, Спорт ордузу, хөй санныг спортчу залдар, бассейннер, стадионнар, үс-үс библиоткалар бар. Минскини студентилер хоорайы деп турары база таварылга эвес. Ооң 13 дээди өөредилге черлеринде болгаш хөй санныг ортумак өөредилге черлеринде он-он муң оолдар, кыстар, а ниити эртемниң 164 школаларында — 160 муң уруглар өөренип турар. 6,5 муң эмчилер болгаш барык 12 муң ортумак эртемниг медицина ажылдакчылары хоорайның чонунуң кадыкшылын камгалап турар. Хоорайда 105 эртем албан черлери бар. Оларда 300 ажыг докторлар болгаш 3600 эртемнер кандидаттары ажылдап турар.

Хостуг улустарның найыралының болгаш бот-боттарынга дузаламчызының ачызында бистиң чурт күүү-шыдалдыг дээрбин белорус улус ыяк билир.

Бистиң партия ССР Эвилелиниң 50 чыл болур алдарлыг юбилейин XXIV съездиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырары дээш демиселге чаа-чаа чедиишкиннер-биле ужуражырынче кыйгырган. Юбилейлиг чылда бир миллион чурттакчылыг апаргаан Минскиниң ажыл-ишчилери партияның ол кыйгырыынга боттуг ажылхеректери-биле харылаан турар. Олар күрүне планнарын болгаш боттарынга алган хүлээлгелерин күүседиринге бүгү күжүн бээринге быжыг шиитпирлиг.

(СЭТА).

«ШЫННЫҢ» почтазындан

Лесник Мачын

Сайын-оол Монгушевич Мачын ам 39 харлыг. Ол Улуг-Хем районда ыяш ажыл-агый чериниң Ак-Туругда салбырының ажылчыны болуп, 4 чыл иштинде «Дружба» деп хирээ-биле ыяш кезин ажылдаан. Онаашкан ажылынга кызымак чоруун көргүскеш, коллективтиң мурнакчы кижилериниң санынга кирген. Кежээки школага өөренмишаан, ай, квартал планнарын, ол доктаамал ажыр күүседип келген.

Алды чыл бурунгаар ол аңаа лесниктеп ажылдап эгелээн. Баштайгы үеде бергелерге таваржып турза-даа, хоочун дуржулгалыг эштериниң дуржулгазын эдерип, арга-сумезин ап, бодунуң быжыг турасоруу-биле бергелерни ажып эрткен.

М. Мачын бойдусту камгалаар талазы-биле тайылбыр ажылдарын чон ортузунга чорудуп, харыылап турар участогунга үлегерлиг байдалды тургускан. Ол — идепкейлиг хөй-ниитичи, дружинник. Ажылынга эки көргүзүглери дээш каш удаа шаңнадып, мактадып келген. Сайын-оол Монгушевич Мачынның адын районнуң ыяш ажыл-агый чериниң Хүндүлел самбыразында киргген.

К. КОМБУ.

Кышка белеткел

Бии-Хем району бо чылын 89 муң шээр, 12 муң мыйыстыг бода малды, 350 хаванны кыштаглаашкынга киирер. Шупту 205 кыштаг, 421 чурттала бажыңы болгаш 239 кажаа септеттинген. Ам-даа 31 кажаа, 10 чемгерилге цехтерин септээр ажылдар чоруп турар. Бо чылын молдургаларны чылыг суг-биле суггарары чедип алдынган.

Малды кыштан хүр ажырарынга эргежок чугула үүл — мал чемин кыштагларга баш бурунгаар чедирери болгай. Бо талазы-биле ажыл чогуур негелдеде тургустунган деп болур. Районда ниитизи-биле (саваң-биле катай) 47431 тонна бөдүүн мал чеми белеткеттинген. Оон аңгыда 1240 тонна сенаж, 55 муң тонна силос, 10 муң тонна концентрат бар. Малдың чаш төлүнге 3095 тонна чарбаны, 950 тонна кылымал сүттү, 100 тонна ажыктыны белеткеп алган. Мал чемин белеткеп алыры болгаш кышка удур кажааларны септээрп районнуң дорт ажыл-агыйында эки организастаттынган.

Малчыннарның ээлчеглиг кадатче шилчилгези база-ла багай эвес. Ооң тодаргай чижээ, Ээрбекте 8 кадарчы, Сесерлигде 4 малчын, Хүт фермазында 7 өг-бүле бо чылын ээлчеглиг кадатче шилчиир. Ол кадарчыларның чурттаар бажыңнары суурларда бар.

(БИСТИҢ КОРР.).

Арыг-Бажы салбырда

«Улуг-Хая» совхозтуң Арыг-Бажы салбыры күрүнеге тараа дужаарын үргүлчүлеп турарындан аңгыда, келир чылдың дүжүдүнүң үрезинин белеткеп алыр ажылды организастыг чорудуп турар. Бо хүннерге чедир үүгле кызыл-тастың 200 тонна үрезини урдунган. Ол ажылда В. Майгын-оол, В. Сүктермаа олар мурнакчыларга санадып турарлар.

Салбырның механизаторлары аңгыс аңдарылгазын база-ла чорудуп, аңдарза чогуур 2000 гектарны октябрь 20-ге чедир доозар дээш, күженишкиниг ажылдап турар. Механизаторларның аразында чарышка С. Бора-Тараа, А. Ховалыг, Ш. Дажима олар тиилекчи болуп, өскелерге үлегер-чижээн көргүзүп келген.

О. ТАВАА.

Амыдырал болгаш лектор

ПОЛИТИНФОРМАТОР

Бо таварылга чайын Өвүрнүң Улаатай аржаанынга болган чүве. Бир-ле хүн аржаанчылар кежээ чеди шакта делегей байдалынга хамаарышкан лекция болуруп чарлап каанын эскерип каанар. Шынаппла кежээ чүс ажыг кижи оймак черге төгериктей олурупкаш, лекторну манап олур бис.

Шевергип кеттинген, аныяк кижи делегей картазын көскү черге аскаш, делегей байдалынга хамаарышкан лекцияны помчуп эгеледи. Ооң лекциязындан капиталистиг болгаш социалистиг чурттарда, Совет Эвилелинде кандыг болуушкуннар болуп турарын, Тываның, харын-даа Өвүр районнуң ажыл-ишчилериниң ССР Эвилелинниң тургустунганының 50 чыл оюн экономика болгаш культура талазы-биле улуг чедиишкин-биле уткуур дээш канчаар ажылдап турарын делгеренгей билип алдывыс. Лектордан айтырыглар хөй салдынды, ынчалза-даа ол ону допчу болгаш тодаргай харыылап берди. Аржаанчылар аңаа өөрүп четтиргенин илереткен. Ол дээрге Өвүрде Саглы школазының директору Монгуш Бичиш-тир. Ол ам 16 чыл дургузунда бичии чаштарны кижизидип, өөредип келген. Ооң-биле чергелештир ол лектор хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип турар. Ону «Кызыл тук» колхозтуң фермаларынга, малчын бригаделарынга, хову турлагларынга кижи бола көөр. Барган-на черинге ол янзы-бүрү темаларга лекция, беседаларны кылган чоруур.

Идеологтуг фронтунуң база бир дайынчызы лектор, политинформатор Монгуш Бичиш (ЧУРУКТА) бо хүннерде Саглының чурттакчыларынга солун лекция, беседаны кылып берип турар.

М. СЫГЫР-ООЛ,
«Шынның» штаттан дашкаар корр.
Фото авторнуу.

ЧИЛИЛЕРНИҢ ДЕМИСЕЛИ БОЛГАШ ИДЕГЕЛИ

Ийи чыл мурнунда президент соңгулдазынга улусчу чаңгыс эштиң блогунуң кандидады социалист Сальвадор Альенде тиилелгени чедип алгаш, он миллион кижилиг чурттуң баштыңы болу бергеш. Соңгулданың дузазыбиле ол улустуң боттарының күзээни болгаш бүзүрээри чазааның тургустунганын партияның XXIV съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинде база демдеглээн. Коммунистерден, социалистерден болгаш өске-даа чөөн үзелдиг партиялардан болгаш шимчээшкиннерден каттышкаш тургустунган ол чазак Чилиниң ажылчыннарының, тараачыннарының база депшилгелиг күштериниң эрге-ажылын барымдаалап, америк империализмниң болгаш чурт иштиниң хөрөңгитеннериниң тергиидээшкинин узуткаар, чаа ниитилелди тургузар сорулганы салып турарын үе биске көргүскен.

Ийи чылдың дургузунда Чилиниң чаа чазаа мурнундагы буржуаз чазактарының он-он чылдарда кылбаан үүлдерин амыдыралга боттандырган: социал-экономиктиг улуг чаартылгалар болгулаан, даштыкы монополияның болгаш чурт иштиниң хөрөңгитеннериниң эрге-ажыктарынга шыңгыы согугну берген.

«Ниитиниң сектору дээрге келир үениң социалистиг секторунуң үндезини деп санап турар бис» — деп, президент С. Альенде чугаалаан. Ынчангаш даштыкы болгаш иштики-даа монополияларның өнчү-хөрөңгизин күрүнеии кылдыр хавырганының түңнелинде Чилиде ниитиниң күчүлүг сектору тургустунган. Ол ам безин национал будүрүлгениң үштүң ийизин эзлеп турар. Чурттуң кол-кол байлактары — чес, хөмүр-даш, селитра бүдүрүлгелерин чоннуу болдурган, үндүр садар бараанларның 85 болгаш даштыкыдан кирер бараанларның 60 хуузун күрүне контрольдап турар. Ол ышкаш улусчу чаңгыс эштиг чаза чуртта турар хуу 26 банкыларның он сезин күрүнеии болдурган.

Чилиде чер талазы-биле чаартылгалар дооступ турар. Чер эзлери — латифундустерден тос миллион гектар черни хавыргаш, ооң ёзулуг эзлери — тараачыннарга үлеп берген. Бөдүүн чоннуң ажыл төлевирин барык бежен хуу улгаттырган, чуртта чуртталга тудуу дыка калбарган болгаш ажыл чоктарның саны барык ийи катап кызырылган. Бүдүрүп үндүрер продукцияның өзүлдези кажангызындан-даа артык — 8,5 хуу болганын эрткен чылдың түңнелдери көргүскен.

Экономиктиг бергелер болгаш барының үзелдиг күштерниң хоралыг үүлгедиишкиннери турза-даа, чуртка аграр реформазын чорудары дооступ турар.

С. Альенденің чазааның боттандырып чоруткан депшилгелиг хемчегериниң түңнелинде, ооң улус ортузунга ат-алдары калбарган. Ынчалза-даа чурт иштиниң реаксылыг идегеттери ол чазакка калчаалыы-биле удурланып, ажыы-биле хоралыг үүлгедиишкиннерни кылып турар. Амгы үеде Чилиде бүгү социал кезектериниң болгаш бөлүктерниң башкаланыышкыны бооп турар.

Чуртта экономиктиг байдалдың бергелерин ажылгап алгаш, барының үзелдиг бөлүктер улусчу чаңгыс эштиг чаза экономиктиг политиканы «багай боттандырып турар» деп чон мурнунга ону бурууддадырын орадаажып турар. Чурт даштыкы чурттарга өреширеліг, иштики айтырыгларны шиитпирлеп чадап турар деп хоозун бурууддадыышкыннарны олар кылып турар. А 4 миллиард ажыг доллар даштыкы өре дээрге мурнунда турган эрге-чагырганың ажыл-чорудулгазының түңнели деп чүве кымга-даа билдингир болгай. Делегейниң капиталистиг рыногу Чилиге база таарымчалыг эвес байдалды база тургузуп турар апарган. Ынчангаш түгле эрткен чылын безин чес өртээниң кудулаанының түңнелинде ол чурт 200 миллион долларны чедир албайн барган.

Ооң-биле чергелештир Чилиниң чаартылгаларынга даштыкыдан шаптыктаашкыннарны база кылып турарын айтыр херек. Чижээ, Американың Каттышкан Штаттары Чилиге чээли бээриниң бүгү арга-хевирлерин хораан. Ол ышкаш мурнундагы өрелерин төлээр хуусаазын безин узаттпайн, харын-даа Чилиниң бүгү күрүне компанияларының агар саннарынга акша-мөңгүн шилчидерин база хоругдаан. Бо бүгү үүлгедиишкиннер чурттуң сан-хөө байдалын улам дорайтадып, чаа чазактың экономиктиг политиказынга шаптыктап турар дээрзи билдингир.

Үстүнде айыттынган бергелер-биле чергелештир чурттуң иштики дайзыннары амгы чаа чазакты дүжүр октаар дээш боттарынып бүгү күштерин мөөнеп турар. Чазакка удур лагерьвиң күштеринде Чилиниң экономиказынга болгаш ооң чазааның политиказынга салдар чедирер үндезиннери ам-даа бар бооп турар. Тодаргайлаарга, парламентини, суд органнарын, парлалганы улусчу чаңгыс эп чазааның дайзыннары ам-даа контрольдап турар.

Политика талазы-биле нарын чөрүлдээлиг байдал база тургустунган: күүседикчи эрге-чагырга чаа чазакка хамааржыр, а хоойлу үндүрүп, хүлээп алыр эрге-чагырга — ооң дайзыннарынга хамааржыр бооп турар. Ооң түңнелинде чазакка удур кижилер конгресстиң индирин ажылгап, министрлерни «конституция чуруму-биле» бурууддадып, оларны албан хүлээлгезинден ыңдыг арга-биле дүжерин чедип алыр дээш кажарлап турар.

Амгы үеде чурттуң иштики дайзыннары хоойлу-дүрүмүү шуут каржызы-биле үрээринче, чазакка удур ажык үүлгедиишкиннерни кылырынче шилчээн деп болур. Бо чылдың август айда олар Сантьягога болгаш Чилиниң өске-даа чамдык хоорайларынга садыгжыларның ажыл соксадыышкынын кылыр аргалыг болганнар.

Садыгжыларның ажыл соксадыышкынының үезинде Сантьягога фашисчи организациялар кежигүннери чили буржуазияның партиязы — Национал партияның, а ол ышкаш Христиан демократтыг партияның күткүүшкүү болгаш киржилгези-биле чөөн үзелдиг партияларның бажыңнарынче халдаашкыннарны кылгылаан. Ол-ла үеде күш-ажыл болгаш социал хандырылга министри коммунист Мирейи Пальтрының, чаартылга болгаш хөгжүлде министри — социалист Карлос Матустуң бажыңнарынче олар база халдаашкыннар кылганнар. Ынчан террористер министр хөрөөжен Бальтрының чораан машиназын боолаан болгаш чили шеригиниң командылакчызының турар бажыңынче халдаашкынны организастаан.

Ынчалза-даа Чилиниң конституциязын долузу-биле барымдаалаан хемчегларни ап турган чурт иштинге корумчурумну катап тургускан. Тодаргайлаарга, фашисчи организациялардан «Күрүневиң айыыл чок чоруун камгалаар хоойлуну» ажыглааш, тудуп хоругдаашкыннарны кылган, корум-чурум үрөөр үүлгедиишкиннерже кыйгырып турган «Агрикультура» радиостанциязын болгаш элээн каш хуу солуннарның эзлерин хоругдаан.

Чилиниң найысылалының 700 мүң ажыг ажылчыннары, албан-хаакчылары болгаш аныяктары боттарының чазаан деткип турарын бадыткаары-биле Улусчу чаңгыс эштиг чазааның тургустунганындан бээр ийи чыл оюнда массалыг демонстрацияже үнгеннер. Ынчаарга Чилиниң Коммунистиг болгаш Социалистиг партиялары реаксылыг идегеттерге шыңгыы сагындырыгны кылган. Чилиниң Социалистиг партиязының Төп Комитединиң чиңгине секретары Альтамирано «Олар от-биле опчоктанып, обнаваннар... Бистер реакцияның күчүлээшкининге удур революсчу күштерни салыптар бис» деп медеглээн. Ынчаарга Чилиниң Коммунистиг партиязы бодунуң ээлчээнде үймээнчилерниң кандыг-даа оралдажыышкынларын чылча шавар дээш «бот-камгалалының комитеттерин» тургускан. Амгы үеде Чилиниң ажылчы чоннары революстуг серемчилелин улам күштелдирип турарлар.

И. СОБОЛЕВ,
СЭКП Тыва обкомунуң лектору.

Политөөредилге чоруп тур

СОЛУН КИЧЭЭЛ

Ажыл соонда партия райкомунуң хуралдаар залынга хөй-хөй кижилер ооп-мооп чыглып эгеледи. Уурук-суурук келгеннер улуг өрээлдиг ортузунда узун столдарның од-бо талаларынга олуруп эгеледилер. Кижи бүрүзү — кылын, чуга кыдыраштарлыг, номнарлыг, журналдарлыг. Оларның чамдыктары демдеглелдер кылып ап, өскелери номчуттунуп-даа орар болду. Орук участогунда ажылдап турар коммунист Седен-оол Оюнну көөрүмге, «Партийная жизнь» деп журналды номчаан олур; хевири эрткен кичээлде өөренген үүлүн каттап орар ышкаш. Ол ышкаш Юспеек Ондар номдан бир-ле үвени дилээн олур. Мөөдеп ырак эвесте орган бир кижи эжиниң кыдыраажын дилеп алгаш, эрткен кичээлге пропагандистиң номчууру-биле адап бергени литератураларының дацзызын дүжүрүп бижий берди.

Бөгүн мында ийи школаның дыңнакчылары чыыларын, чүте дизе, темазы чаңгыс, ооң аңгыда фильмоскоптуң дузазы-биле чамдык көргүзүглер кылыр дээн. Өрээлде аскан улуг экранның хөрөө ол.

Өөредилгениң үшкү чылында философия өөренип турар марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир политиктиг школаның удуртукчузу Максим Ламажан келген дыңнакчыларын четчелеп көрдү; түңнелинде, он чеди дыңнакчының дөртү келбээн.

— Оңза чылдагаан оларда чок чүве, эртен-не телефонаа дыңнаткан кижилериндир — деп, ол хомудады.

— Кичээл хүнүнде дыңнакчыларны кайнаар-даа сургакчылады чорутнас, хурал-даа болдурбас деп партия райкомунуң бюрозунга шиитпирлеп каан болгай, кичээл болур хүнүнү биле-тура үскен чорук болза, ол кижилерниң харыысалга чогу-дур — деп, ол школаның пропагандизи Б. Шыыран өөмеди. Марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир өске бир школаның дыңнакчыларындан элээн каш кижи база келбээн болду. Кичээл үскен эштер-биле шыңгыы чугаалажыр деп ниити шиитпирни дыңнакчылар хүлээп алган.

А баштайгы ийиги кичээлдиң темазы чугула болгаш солун: «Ленинчи национал политиканың тиилелгези». Ону ССРЭ-ниң 50 чыл оюнга тураскааткан.

— Кичээлдиң ажылынга дыңнакчыларның идепкейлиг чоруун күштелдирер сорулга-биле каш минута дургузунда эрткен темадан айтырыглар салырын практикалаар бис — деп, пропагандистериң бирээзи чугаалааш, баштайгы айтырыын салды:

— ССРЭ-ниң тургустунганының төөгүзүнге хамаарыштыр чүү чугаалап болур силер?.. Сарыг-оол дарга бе?..

Милицияның капитаны, шилгедек кижи туруп келгеш, холунда кыдыраажынче көрбүшаан, харыылап эгеледи. Чамдык дыңнакчылар бижип, демдеглеп ап орлар. Улустуң шуптузунуң кичээнгейи капитанда барган.

— Немелде кылырын бодап орар эштер бар бе? Октябрьның социалистиг Улуг революциязының ужур-дузазының дугайын кым чугаалап болурул?

Ол айтырыгны С. Оюн, Ю. Ондар, А. Чүдекпен олар харыылап тура, чижек кылдыр Тыва республиканың хөгжүлдезинден чамдык фактыларны көргүстүлер. Ынчалза-даа чамдык дыңнакчыларның национал айтырыгга тодаргай харыыны берип шыдавайн барганын эскергеш, пропагандистер дыңнакчыларның кичээнгейин ол айтырыгже угаар деп шиитпирлээннер. Чаа теманың тайылбыры ооң-биле база капсырлажы бээр.

Тайылбыр соонда, пропагандист национал айтырыгның шиитпирлеттингениниң беш чугула демдектерин адаан. Нациялар аразында дең эвес чорукту чок кылганы, нация бүрүзү социалистиг күрүне хевирин тургузар арганы алганы, экономика болгаш культура талазы-биле нациялар аразында дең эвес чорукту ажып эртери, социалистиг уткалыг, национал хевирлиг культураның хөгжүдер бүгү арганы нация бүрүзүнүң алганы... Мону чугаалап турган, пропагандист ол айтыглар бүрүзүнге доктаап, ону тайылбырлап, саннар, фактыларны киирип, амыдыралдың хүн бүрүдеги чижектерин ажыглааны, ооң чугаазын кончуг тодарай, билдингир болдурган. Ону дыңнакчыларның кончуг овааарымчалыг дыңнаанындан, демдеглеп, бижип орарындан, харын-даа үүлзүнүп деткиишкиннериниден билип алдым. Пропагандист Н. Тараачының чүве чугаалаары тода, янзы-бүрү артык сөстерни ажыглавас, орус, тыва сөстер холувас болду.

Теманы өөренип эрткен соонда, пропагандистер дыңнакчыларга онаалга бердилер: «ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга белеткел дутайында» СЭКП ТК-ның доктаалын кичээнгейлиг номчуур, ооң ушта-бижилгелер, демдеглелдер кылыр.

Кичээлдиң төөнчүзүнде ССРЭ-ниң тургустунганынга хамаарышкан диафильмнерни көргүскени дыңнакчыларга теманы быжыглаарынга кончуг ажыктыг болган. А «Белоруссия», «Киргизия» деп диафильмнерден ол республикаларның эрткен үезин, амгы үеде кайгамчык хөгжүлдезиниң фактыларын олар сактып алганнар. Ынчаар диафильмнер көргүзери теманы дыңнакчыларның эки шиңгээдип алырынга, кичээлди солун болдурарынга улуг дузалыг болган.

Партия өөредилгезиниң системазында бо ийи политшколаның кичээли ынчаар солун ажыктыг болуп эрткен. Дыңнакчылар барык шупту коммунистер, эртем-билииниг деңнели домей дээрзин журналдарда демдеглелдер көргүзүп турар.

Д. АЛЕКСАНДРОВ.

делегей бо хүннерде

ССРЭ-НИҢ 50 ЧЫЛЫНГА

ПРАГА. (СЭТА). Чехословакияның бүгү областарындан 500 ажыг пропагандистер, лекторлар, партия активиниң кежигүннери ССРЭ-ниң 50 чылынга тураскааткан бүгү республика семинарында киржип турар. Ол семинарны ЧКП ТК-ның пропаганда болгаш агитация килдизи, ЧКП ТК-ның чанында Дээди политиктиг школа болгаш СЭКП ТК-ның чанында марксизм-ленинизм институту организастаан. «ССРЭ-ге коммунизм тургузуушкунуңуң болгаш СЭКП-ниң ленинчи дуржулгазының социалистиг Чехословакияның хөгжүлдезинге ужур-дузазы» деп илеткелди ЧКП ТК-ның секретары О. Швестка кылган.

ХОСТАЛГАЖЕ ОРУК

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Гвинеяның (БИСАУ) болгаш Ногаан Шенек ортулуктарның (ПАИГК) хамааржылга чок догуннаарының африка партиязы чурттуң португал колонизаторлардан хосталган девискээрлериниң шуптузунга күрүне эрге-чагырганың органнарын тургузуп эгелей берген. ККО-нуң Кол Ассамблеязының XXVII сессиязының делегаттарының чалаанын ёзугаар Кол Ассамблеяның дөртку комитединиң (харагзаашкын талазы-биле комитет) хуралынга чүве чугаалап тура, ПАИГК-тың чиңгине секретары А. Кабрал ынчалдыр медеглээн.

Амдыгаа чедир португал колония болбушаан турар Кабралдың чуртунуң хосталган девискээринде бүгү-ниити болгаш чажыт бадылаашкынныг чүрүм ёзугаар национал хуралдың соңгулдазы болган. Национал хурал-биле чергелештир область Советтерин соңгаан. Чер-черге эрге-чагырганы олар боттандырар деп, Кабрал дыңнаткан.

А. Кабрал бодунуң чуртунуң национал-хосталгалыг шимчээшкининге боттуг дузаламчыны көргүзүп турар социалистиг чурттарга, африка күрүнелерге база скандинавия чурттарынга чуректиң ханызындан өөрүп четтиргенин илергелээн. А. Кабрал оон ыңай Гвинеяның (БИСАУ) хосталга дээш демиселчилеринге мораль, материалдыг деткимче көргүзерин калбартырынче болгаш хамааржылга чок догуннаар эргени ПАИГК-ке тыпсыры-биле холбашкан боттуг хемчеглер алырын дугуржуру-биле чугаалажыышкыннар кылырынче Португалияны чыгаар хемчеглер алырынче ККО-ну кыйгырган.

ФИЛИППИНЫДА БАЙДАЛ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ортумак болгаш дээди өөредилге черлериниң өөреникчилери — чартык миллион хире аныяк филиппиннер сентябрьның 23-те онза байдал тургустунган соонда үш неделя дургузунда өөренмейн келгеш, катап кичээлдеп эгелей берген. Маниладан Нью-Йоркта кээп турар дыңнадыглардан алгаш көөрге, Филиппинныда байдалдың орталаныры үргүлчүлеп турар. Чуртта 20 ажыг радиостанция болгаш телевидение дамчылар үш шугум ажылдап эгелей берген. Чазак чаа «Таймс джорнэл» солунну парлап үндүрерин чөпшээрээн. Дайын байдалы тургустунган деп чарлап үнген соонда хоругдалга киирген кижилерниң чамдыызын кара-бажыңнардан хостаан. Ындыг болза-даа президентини болгаш чурттуң өске-даа удуртукчуларын өлүрер сорулгалыг сүлчээ тургускан деп ялалаткан кижилерни полиция, армия күштери ам-даа аглап турар. Хоругдал черлеринде ам-даа 200 ажыг кижи бар.

Патриоттарның чедиишкини

ПАРИЖ. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамны хостаарының улусчу чепсектиг күштери Плейку можуга чедиишкинниг дайылдашканының түңнелинде ол можунуң төвү Плейкудан 33 километр мурнуу-чөөн талада Сайгон шериглериниң чугула шериг баазазы Митханьны эжелеп алган. Ону Франс Пресс агентилелдиң корреспондентизи Сайгондан дыңнаткан.

ИНДИЯ. Бокаронуң Мурнуу-Чөөн Азияда эң улуг металлургия заводунуң бирги эзлчээн ажыглалга киирген. Заводту Совет Эвилелиниң техниктиг дузаламчызыбиле тудуп турар.

Ол амгы Индияның эң улуг тудуу болур. Ында чеден муң ажыг ажылчыннар, инженерлер ажылдап турар.

ЧУРУКТА: заводта ажылдап турар совет болгаш индий специалистер.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Пекин политиказының дугайында венгр солуннуң чүүлү

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Венгрияның профэвилелдериниң органы «Непсава» солун «Пекин политиказының сорулгалары болгаш аргалары» деп үүлүн парлаашкы ук политика база-ла мооң мурнундаазы дег, улуг күрүнезирек шовинизм политиказы болбушаан турар болгаш Пекин удуртукчуларының гегемониг чүткүлдерин илергейлеп турар деп демдеглээн. Ол политиканың кол утказы антисоветизм, социалистиг чурттарның чаңгыс эвин кошкадырынче, делегейниң коммунистиг, ажылчын шимчээшкининиң, антиимпериалистиг фронтузунуң чаңгыс эвин чарылдырарынче чүткүл бооп турар.

Пекин политиказынга сөөлгү үеде өскерилген чүве бар дээр болза, чүгле ооң тактиказы болур. «Культура революциязы» чүгле чурттуң иштики амыдыралын бергелерге таварыштырар үржуктарлыг болган эвес деп чүвени Пекин биле берген.

Пекин сөөлгү үениң дургузунда АКШ, Япония, ГФР-биле харылзаалар дургузаарынче дипломаттыг элээн хөй күженнишкиннерни кылган. Пекин тайбың кожа-хелбээ догуннаарының эргежок чугулазын ам-на хүлээп көре берген. Аңаа харын байыр чедирип болгай эртик деп, ук солун демдеглээн. Ынчанмыже бистиң үевисте тайбың кожа-хелбээ догуннаарның делегейниң аңгы демиселиниң хемчээлинге дүүштүр боттандырар. Делегей байдалының хире-чергезин болгаш перспективаларын авыяастыг революсчу, кедергей холуургак, төөнчү чок чулчуруушкуннар катаптаарындан эвес, харын ниитилел, төөгү хөгжүлдезиниң кол факторларын барымдаалаан, боттуг, политиктиг ажылдардан үнелеп көөр херек. Ол бүгүнү СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айытканы, даштыкы-политиктиг программазы чугулаалап демдеглээн. Ол программада тайбыңны камгалаарынга харыысалгалыг болур чорук ханызы-биле плереттингеп.

Ындыг турбуже, бар турар барымдаалардан алгаш көөрге, Пекин капиталистиг делегейниң күрүнелери-биле харылзааларын чогумчалыг болдуруп алырын болгаш ол харылзааларын дүрген хөгжүдерин бодунуң улуг күрүнезирек туруштарын быжыглаарының илдеп-не антисоветчи сорулгалыг аргазы кылдыр бодап турар.

Маоистиг удуртулга капиталистиг делегейниң кол-кол бүгү күрүнелери-биле харылзааларын идепкейжидип турар хирезинде, кызыгаар дугайында айтырыгны таарыштыр дугуржур талазы-биле каш-даа чыл дургузунда үргүлчүлеп келген чугаалажыышкыннарны социалистиг Совет Эвилелиниге хамаарыштыр шиитпирлеттинмес кылдыр шаптыктап турун берген болгай. Совет-кыдат харылзааларны оода-ла экижидерин ийикпе вьетнам улустуң хосталгалыг демиселинге дуза чедиреринің ниити аргазын кожа-хелбээ социалистиг чурт-биле кады оода-ла төлевилээрин безин Пекин бодап турар дээрзин чугаалаарының барымдаазы-даа чок деп, ук солун айыткан.

Маоистиг даштыкы политиканың оскерилбестээн уткашынарын КНО-нуң Кол Ассамблеязының сессиязынга кыдат төлээлериниң удуртукчузунуң соолгу чугаазы тодаргай көргүскен.

Кыдаттың даштыкы хөрөктер министриниң оралакчызы делегейниң ол шуулганынга бодунуң чазааның даштыкы политиказының кол принциптерин тайылбырлап тура, тайбыңга, айыыл чок чорукка, делегейниң дүшкүүрлүг байдалын чавырылдырарынга дуза чедирги дег кандыг-даа санаага удур угланган турушту ээлээн деп, «Непсава» демдеглээн. Совет Эвилели биле «үшкү делегей» чурттарының аразында эпти бузар дээн чүүл-бүрү оралдажыышкыннарны ол кылган. Ооң бүгү чугаазы Совет Эвилелиниң социалистиг тайбың политиказынга удур калчаалыг өскүлдээшкин болган.

Пекиниң «чаа» даштыкы политикавыс дээр чүвезинде чаа кандыг-даа үүл чок. Улустарның антиимпериалистиг сырый каттыжыышкынынга, тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту камгалаарынче угланган күженнишкиннерге хора чедирип турар пекинчи кол үзелдер биеэ-ле олчаан арткан.

Бомбалаашкынны соксадыр

ДЕЛИ. (СЭТА). АКШ-тың Делиде элчин черииниң бажыңының баарынга Ханойну америк ужар үүлдүн бомбалап турарынга удурланыышкынның чыскаалы болган. Найысылалдың демократтыг хөй-ниитизиниң төлээлекчилери: «Вьетнамның маадырлыг улузунга удур агрессияны соксадыңар», «Индий-Кыдатка тайбың» деп негелделерни бижээн лозуңнарны тудуп алгаш чыскаалга келген. ВДР-ни бомбалаарын доп-дораан соксадырын болгаш Индий-Кыдаттың девискээринден америк шериглерни үндүрерин негээн медеглелди чыскаалдың киржикчилери америк төлээлекчилерге тудускан.

И. БРОЗ ТИТОНУҢ ЧУГААЗЫ

БЕЛГРАД. (СЭТА). Белградка Сербия Социалистиг Республиканың ниитилел-политиктиг активиниң хуралы болган. Аңаа Югославияның Коммунистер эвилелиниң даргазы Иосип Броз Тито чүве чугаалаан. Сербияның Коммунистер эвилели «либерализм хөөнүнге алыскаш, аңгы дайзынывга удур чайгылыш чок демисел чорутпайн турган». Суд органнарының ажыл-чорудулгазынга, массалыг информация черлериниң ажыл-чорудулгазынга-даа ол уржуктут болган, ооң уламындан Сербияга болгаш ниитизи-биле Югославияга партия органнарының аразында харылзааларга бүзүрешпес чорук тыптып келген» деп, И. Тито демдеглээн. «Сербияның партия удуртукчулары кедергей чөөн үзелдиглерни херекке албайн турган» болгаш «социалистиг демократия дугайында билигге буржуаз демократияның үзелдери холужуп турган» деп, ол чугаалаан.

ЮКЭ-ге демократтыг централизмниң принциптерин боттандырары ЮКЭ-ни чаңгыс эптиг, күштүг партия, ажылчын аңгының организациязы болдурар сорулгалыг деп, И. Броз Тито медеглээн. «Болүглежиксээр болгаш аңгыланыышкынныг ажыл-чорудулга чогум-на бо үеде биске тыптып келген деп чүве таварылга эвес болгай. Ажылчын партия бодунуң тодаргай идея-угланыышкынын, организастыг болур, ажылдап шыдаар аргазын оскунгаш, ажылчын массалар-биле харылзаа тутпас апарган таварылгада ындыг болуушкуннар көстүп келир. Ону бистиң партиявыстың болгаш ниитизи-биле ажылчын шимчээшкининиң төөгүзүнден билир ышкажывыскай» деп, И. Тито чугаалаан.

Ам Белградта бүче-буржуазтыг, чаржынчыг үзелдериниң күштүг салдары билдинип турар», ол канчап-даа таарыштпас деп, И. Броз Тито база айыткан. ЮКЭ-ниң даргазы Белградта ЮКЭ-ниң 100000 кежигүнү, барык 400000 ажылчын бар деп демдеглээш, коммунизм тургузукчулары оларның салдары болгаш үлегер-чижээ ЮСФР-ниң найысылалынга тергиидээн турар ужурлуг деп айыткан.

Алдарлыг юбилейниң хөрек демдээ

МОСКВА. Уран сиилбилге завод СССРЭ-ниң турғустунғанындан бээр 50 чыл ою-биле холбаштыр белекке бээр хөрек демдектериң үндүрүп эгелээн.

ЧУРУКТА: СССРЭ-ниң турғустунғанындан бээр 50 чылынга тураскааткан хөрек демдээ.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Турисчи походтар

НАЙЫРАЛ БЫЖЫККАН

Тыванын уругларның экскурсия-туристер станциязы Кызылдың Интернационал күдумчузунда бичии эрги бажында турар. Ону республиканың ыраккы районнарындан келген уругларбезин аспайн тып алыр. Станцияның ат-сураа Тывада ол хире алгаан.

Бодунуң төрээн крайынга база Совет эвилелиниң өске-даа республикаларынче экскурсиялар кылырын күзээн ооллар, уругларла хөй. Бо солун херекке чүгле башкылар эвес, уругларның экскурсия-туристер станциязының ажылдакчылары дузалажып турар. Маңаа ажылдаары ындыгла белен эвес. Уругларбиле походче чораан соонда дүн, хүнү-биле ажылдаар. Чурт-шинчилел талазы-биле улуг методист Зоя Ивановна Журавлева чээрби хире чыл дургузунда Тываның школачыларын туристиг походтарже эдертип, төрээн черин шинчилеп, аңаа ынак болурунга кижизидип, чанчыктырып келген. Станцияның директору Фёдор Андреевич биле Зоя Ивановна Журавлевтарның байызының-даа Тывада барып көрбээн булуну чок деп болур. Ынчангаш бо ажылынга бердинген, шимченгир ол өөрүшкүлүг өгбүлени танывас кижи чок, уругларда, улуглардаа оларны хүндүлээр. Станцияның өске-даа ажылдакчылары — школа музейлериниң талазыбиле методист Любовь Гордеевна Гомолицкая, экскурсия ажылының талазы-биле — Альбина Аратачи олар уругларның ёзулуг өөнүктери, сүмелекчилери апарганнар.

Станцияда доктаамал ажылдап турар бөлгүмнерден аңгыда, янзы-бүрү походтарны, туристиг слёттарны организастап турар. Бо чылын болуп эрткен, ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл болур оюнга тураскааткан юбилейлиг республика слёдунга Тываның школаларындан болгаш өске-даа областардан чалаттырган үжен хире туристиг команда киришкен.

Слётка киржип, аңаа келириниң мурнунда, команда бүрүзү аян-чорукчу нарын маршрут-биле эртип, ону тода бижип, чурукка тырттырып алган. Чалаттырып келген аалчылар база Тываның туристиг оруктарын улуг сонуургал-биле эрткен. Омскиден келген аалчылар Тывага хосталга дээш демиселчилер—алдан-маадырларның төөгүлүг тура халыышкыны болган черлерге, бурат аян-чорукчулар — Дус-Хөлге чораннар. Найыралга тураскааткан бо слёт солун болуп эрткен. Аңгы-аңгы школалардан келген, янзы-бүрү национал уруглар Кызыл чоогунда Ондумга майгын хоорайжыгашка каш хонук чурттааш, чаңгыс өгбүлениң ажы-төлү дег, кезээ мөңгеде найыралдажып, база катап ужуражырын дугурушканнар.

Шак мындыг солун, оон киржикчилериниң сеткилинден уттундурбас туристиг слёттарны станцияның ажылдакчылары чылдың-на организастаары чаңчыл апарган.

Р. ДОБРЕЦОВА.

ЫРААЖЫНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

Ыраажы Надежда Красная ССР Эвилелиниң Улуг театрынга ийи чыл хуусаалыг мергежил бедидер практика эрттирер дээнин бистиң номчукчуларывыс мөөн мурнунда-ла дыннаан.

Аныяк ыраажы чоокта чал Делегейниң XIX ыраажылар конкурузунга киришкеш, бирги черни эзлээш, бирги шаннадны чазалап алган. Делегейниң XIX ыраажылар конкурузунга аңгы-аңгы чурттардан хөй-ле ыраажылар киришкен. Ук конкурс Францияның Тулуза хоорайга эрткен.

(Бистиң корр.).

ХОККЕЙ СОНУУРГАКЧЫЛАРЫ ЧАЛГААРАВАС

Хоккей талазы-биле солун маргылдаалар, «Советский спорт» солунуң делегей маргылдаазы болгаш Канаданың эң шыырак профессионалдары-биле ужуражыышкын соонда спорттуг бо хевириге хаңдыкпылдыглары олардан дудак чок солун оюннарны көөр.

Ноябрь 21-ден 30-ге чедир Череповец хоорайга чеди социалистиг чурттарның аныяк хоккейжилериниң маргылдаазы болур. ССРЭ-ниң болгаш ЧССР-ниң командаларынга он чеди, а Венгрияның, ГДР-ниң, Польшаның, Румынияның болгаш Югославияның командаларынга — он сес хаарлыг ооллар маргылдаага кээр.

Декабрь 16-дан 22-ге чедир Лужникиге делегей чемпионадының сөөлгү белеткели — «Известия» солунуң шаңналы дээн маргылдаа болур. Аңаа делегейниң эң шыырак национал командаларын чалаар. Ынчангаш аңаа ГФР-ниң командазындан аңгыда делегейге бирги чер дээш Москвага болур маргылдааның бүгү киржикчилерин көөр аңаар бис. Ол маргылдааны чырыдары-биле делегейниң аңгы-аңгы чурттарындан үш чүс хире журналистер кээр деп турар. Маргылдааны Европаның болгаш Американың чурттарынче телевидение-биле дамчылар. Дыка хөй туристер база кээр деп турар.

Бистиң национал командавыс Финляндияның шилидектери-биле Хельсинкиге болгаш Тампереге — ноябрь 3-те, 6-да ойнаар.

Декабрь-январь айларда совет хоккейжилер Швецияның, Финляндияның, Швейцарияның, АКШ-тың болгаш өскедаа чурттарның стадионнарынга ойнаар. Ол ышкаш ийиги шилиндек команда хоккей чурту — Канаданың эң шыырак хоккейжилери-биле база ужуражыр ужурлуг.

Хоккей сезонунуң кол-кол маргылдаалары чазын болур. Олар шупту бистиң хоорайларывыстың стадионнарынга эртер. Ленинградка Европаның аныяк хоккейжилериниң чемпионады болур. Маргылдааның чурумун бадыланкан: ол март айда эгелээр.

В. ДВОРЦОВ.

(СЭТА).

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ОКТЯБРЬ 19-ТА

МОСКВАДАН

13.00—Дамчыдылгалар программазы. 13.05 — Школачыларга. «Костер». Пионержи телечыыны. 13.35—Медээлер. 13.45 — Өөнүг телекоргүзүг. Футбол. Делегей чемпионадының шилиде маргылдаазы. ССРЭ-ниң болгаш Ирландияның шилиндек командалары. Ирландиядан дамчыдылга. (Бижидилге). 2-ги оюн. 14.30 —«Миллионнарның ленинчи университеди». «Социалистиг тургузуушкун үезинде национал харылзааларның хогжүлдери». Киргизияның КП ТК-ының секретары Н. Н. Тартышев дамчыдылгада киржип турар. 15.00 — Даштыкы фильмнериниң экраны. «Алло... Дугаарны чазып тур силер». Уран-чечен фильм. (Румыния). 16.20—16.30 — Чаңсар. 16.30 — «Уран чүүл мастерлери». «Маренкая дугайында үнү билир силер?» Фильмконцерт. 18.00—«Ye». Информастыг программа. 18.30—«Бузулбас эвилеле». Кабардино-Балкар АССР.

КЫЗЫЛДАН

19.00 — «Малышок». Уруглларга дамчыдылга. 19.20—Уруглларга фильм. 19.30—Телемедээлер. 19.45 — «Павел Постышев». Документалдыг фильм. 19.55—Телемедээлер. 20.05—Чарлаалар, реклама. 20.10 — Совет-моол пайырал айы чоруп тур. Документалдыг фильмнер. «Мээн чуртум — Монголия». «Аксы-дүңма Монголияның черинде».

МОСКВАДАН

21.45— Өөнүг телекоргүзүг. «Дириг амытаннар оранында». 23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

ӨӨРҮНЧҮГ

Юбилейлиг чылдың күзүнүнде Тываның хогжүм-шин театрының чаа сезонунуң ажыдыышкынынга киржир аргалыг болдум. Көдээ районга чурттап, ажылдап чораан болгаш, Кызылга үчүгле ажыл-херек ужурунда ындахаая келгилээр кижи мен.

Баштайгы тыва шиилерни көрген мен. Ынчаардагы байдал-биле амгы үени канчап деңнээрил. Артистерниң оюну-даа, дерилге-шимелдедаа деңнээр арга чок-тур. Ол-даа канчаар, база бир бодал мээн сагыш-сеткилимни овза хайныктырды. Шагда кино, концерт көөр чоржук бис бе? Чок, ону сагынмаадаа чүве болгай. Амгы шагның магалыын. Бүгү-ле чүвени — кижиге, кижиниң чаагай чоруунга бараан болдурган-дыр. Ону магадавайн чүү магадаарыл. Бистиң совет амыдыралывыстың овурхевири шак ындыг. Назыхарым улгады берген кырган кижи мен ону онза магадап, чоргаарланыр-дыр мен.

Чугаалаар бодаан түүлүмче ам-на кирип көрейн. Бо чылгы театр сезонунуң баштайгы ажыдыышкынынга чораап, «Чечен биле Белекмааны» сонуургап көрдүм. Чогаалчы С. Сарыг-оол биле. Р. Кенденбильдиң шин-тоолун зал сыңмас хөй кижи диңмиттиг адыш часкаашкыннары-биле уткуду. Музыка-даа, ыр-даа, артистерниң күүселдези-даа магалыг солун болду.

С. ТАНЗЫН-ООЛ,
пенсионер.

СВЕРДЛОВСК ОБЛАСТЬ. Талицк районнуң «Пионер» деп нүруксаажыдылга ажыл-агыйының селекционерлери улуг ак хаваннарның чаа уксаазын тургускан.

ЧУРУКТА: хаван азыраар мурначчы малчыннар Наталья Лемешева (солагай талада), Валентина Широковских олар азырап турар малының аразында.

А. ГРАХОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы.).

Интервентилерден болгаш ак гвардейжилерден Ыраккы Чөөн чүктү хостаанының 50 чылынга

ПАРТИЗАННАР КОКПАЗЫ-БИЛЕ

Ол дугайын чүс-чүс чылдың шыргай аргалыг тайгазы 50 чыл дургузунда кадагалап келген. Ону хоорайның чурт-шинчилел музейиниң ажылдакчылары-биле кады бир дугаар школаның исчилери илереткеннер. Олар эңкуруг арга-ыяш аразындан алды дюймнуң үгер-боозун, ок хааржактарын, үгер-боо дугуйларын тыпканнар. Ол бүгү Амур Лимашыдан деннии ырак бо черге чогум канчап чедип келгенил? Ыраккы Чөөн чүкке хамааты дайынның төөгүзүнүң бир болуушкунунуң арыннарын саргарып, эргижирээн документ илереткен.

...1920 чылдың чазыны турган. Дайзынның он ажыг дайынчы судноларлыг эскадразы Татар өөжүнге көстүп келген. Интервентилер хоорайже халдап кирер дээш, Амур аксынын дожу эриирин маңаа турган.

Интервентилерни хоорай кыдынга шыдаар-ла шаабиле тудар, ол үеде бүгү аъшчемни болгаш үнелиг түүлдерни Советтериң холунда турар Амур областе сөөртүр, а бүгү чурттакчыларны — Благовещенскиже көжүрер деп шиитпирлээн.

Хоорайга Ыраккы Чөөн чүктүң шылгараңгай шинчээчизи Геннадий Невельскийниң үндезилеп тургускан шивээзиндеп бүгү үгер-боларны шуптузун үндүрүп алгаш барган. Боттарының батареялары-биле кады аткаарлап чораанларның аразынга аңаа дайынчы Михаил Трушенко база бар. Хамааты дайынның хоочун киржикчизи, ам 78 харлыг ол кыргаңбиле СЭТА-ның корреспондентизи ужурашкан.

— Ол аткаарлаашкынны билир мен, харын. Ындыг чүве-кижиге кажан-даа уттундурбас. Үгер-боону сөөртүп алгаш, тайганы ажып, «харга бут кадалбайн» баргыжеге чедир чоруп орган бис. Арбас-турбас дээн моол аттар безин пат могай берген. Оон боттарывыс сөөрткеш чорупкан бис. Хевзиг када дыштанналгаар үезинде кижилер хөрек чедип турар чүм харга тура-ла удуй бээр чораан.

Чүгле чаңгыс Марь деп малгаш-баларлыг черни безин эртери берге турган. Аңаа кижилер-даа, аттар-даа бо-ла дүже бээр. Чогум-на ынчан үгер-боону аңаа кааптар деп шиитпирлээн чүве. Ынчаңгаш оон тонаан ужулгаш, чажырып каан, октарын хөөп каапкан бис—деп, Михаил Фаттеевич чугаазын эгелээн.

— Үгер-боозу чок артиллерист дээрге аъды чок кавалерист-биле дөмей-ле болгай—деп, Михаил Фаттеевич уламчылай-дыр.—Ынчалза-даа бистиң командиривистиң бодалы оон өске болган.

— Бистер — батарея-дыр бис. Ол дээрге дайынчы белүк-түр. Ынчангаш боттарывыс кезээвиске долу составбиле барып каттыжып кирер ужурлуг бис.

Муң ажыг верста тайганы ажып эртери берге-ле чораан. Час апаарга хар эрээнинден тайгага малгаш-балар тыптып, тайгыр, бергези-даа кончуг ацарган. Долгандыр ушкан чудуктар, ыяш-даш овааланы берген чыткылаар. Тайгадан хап баткан, дендии шапкын сугларны сал даап алгаш эртип чораан бис. Шивээден үнүпкенивис соонда бир ай чеде бергенде сөөлгү аъты оон чидивис. Удаваанда аът эъли база төөгеп. А ол үеде арга-ыяш өртери ында-мында эгелээн чүве. Ынчаарда командир бисти хөгледи: «Чаңыккан чоруувус ышкажыл, ооллар. Батарея от адаанда-дыр. Бистер тиилеп үнер-даа ужурлуг бис» дээш, буруңгаарлап чоруп-ла турган бис. Кат-чимис-биле, оът-сиген дазылыбиле чемненип эгелээн бис...

Благовещенск чанынга хайгыыл отряды үүг-даа чок орбак-самдар хептерлиг өлдептиг кижилерге таваржы берген. Ай дег ак баштыг, көк салдыг кижи чүгле: «Батареяның бодунуң кезээнде долу составы-биле чедип келгенин айыткаңар» деп, чугаалап четтигипкен. Ол ынча дээш, черге барып ушкан. Оон соонда Михаил Фаттеевич бодунуң эштери-биле интервентилерни чыча шаап, ак гвардейжи дээрбечилерни узутканап, суурларга Советтерни тургусчуп чораан.

Хамааты дайын соонда хоочун артиллерист тайбың ажыл-ишче эъп чаңып келген.

Хамааты дайынның хоочун киржикчизиниң өг-бүлези ажыл-ишчи ат-алдарлыг-даа. Оглу Павел крановщиктеп ажылдап турар, Виктору — бедик мергежилдиг слесарь. Хабаровскиден Анатолий ачазынга бо-ла чедип кээр. Ол — инженер.

Амгы үеде Михаил Фаттеевичниң кылган-на ажылы — уругларының уругларын ажаары. Оларның саны он бир.

— Ада-иезиниң уязындан база бирээ ужун чоруткаы ол-дур — деп, ол чугаалаар. Павликтиң оглу Владивостоктуң далай училищезинде өөренип кирип алган.

Амурда-Николаевскини интервентилерден болгаш ак гвардейжилерден хостаанының 50 чылын демдеглээрге Михаил Фаттеевич пионерлериниң хүндүлүг аалчызы бооп чораан. Оон хавыяалары: Ленин ординни, медальдарны уруглар хүндүткел-биле магадап көрүп турганнар.

А партизаннарның үгер-боозун ам канчаарыл? Ону арга-ыяш аразындан сөөртүп үндүрер деп шиитпирлээн. Хар чаптарга-ла ол черниң шинчилекчилери шанактыг аъттар-биле аңаа четкеш, ап алырлар. Ол үгер-боо хоорай музейиниң делгиирлериниң аразынга хүндүлүг черни эзлеп туруптар.

В. ШЕНЧЕНКО.
(СЭТА-ның корр.).

Амурда-Николаевск.

БУЯННЫГ ИШТИҢ КИЖИЛЕРИ

Четтирдивис, эмчи

Беш уругларывыстың эннe бичиизи дөрт харлыг Айлаашкавыс яслиге тургаш, хөпертен айыылга таварышкан. Тын чок берге байдалда уругну Кызылга эккээрге, республика эмнелгезиниң кулак аарыцлары эмнээр салбырыкың эмчизи Танов Машпак-ооловичи Монгуш кезип эмнээш, оон амы-тынын алган.

Хеймер уруувуска, оон дас-кежиктиг чурттаарынга буянныг дузаны көргүскен эмчивис Танов Машпак-ооловичиге, эмнелгениң сестраларынга болгаш өске-даа ажылдакчыларынга кызыгаар чок өөрүп четтиргенивисти солун дамчыштыр илереттивис. Оларның буянныг болгаш төлептиг ажыл-ижинге чаа-чаа чедиишкиннерни күзедивис.

Доге болгаш Ондар ДЫРТЫЙ-ООЛДАРНЫҢ өг-бүлези.

Өвүр район, Хандагайты суур.

Дүвүренчиг медээ

ДЕМ ЧОК БРИГАДА

Хандагайты суурга чаа клуб тудары-биле Чадаананың № 463 КМК-зындан 9 кижи составтыг бригада чедип келгеш, тудугнуң таваан салып, ажылче көскүлеги кончуг кириштерге, суурнуң чону чаа клубтуг болурунга өөрүп, аразында чугаалажып чоруп турганнар. Ынчалза-даа ай хире болганда, чаа тудуг чаны-биле эрткен кижи бүрүзүле тудугжуларның шала шагжоок довурак эжин, болдунчүнкеп таакпылап каап, холу салдынчак ажылдап чоруп турарларын эскерер апарган.

Удаваанда чаа тудугнуң чанынга чаңгыс-ла тудугжу ынай-бээр кылаштап, арт уунче көрүп каап турар мындыг. Арткан чаңгыс тудугжу-биле ужурашкаш, ажыл-херектиң кандыг янзылыг сандаараанын сонуургай бердивис.

— Мындыг чүве бо—дээш, Владимир Павлович Москвитин (ам бригадир) уламчылай-дыр:— Халап чүве-ле бо. «Шериң чок генерал» болганым бо-дур. Хамык-ла сандараашкын прораб турган Виктор Львовтуң «Туранда он чеди харлыг душтуум бар, аңаа дужупкаш келийн дээш, не чок барганы-биле холбашкан чүве. Тудугжуларга аванс кылдыр кижи бүрүзүнге 150 рубль үндүрүп алгаш, чогум тудугжуларга үлеп бээрде, бирээзинге-ле 90 рубль берген. Арткаными канчапканын тодарады бээривиске, тудуг материалдарын ой-шаанда хандырып турзун дээш, чамдык эштериңе холдарын «актап» кагдым дээш, дүшке-даа какпас болган. Херек кырында 420 рубльди бодунуң карманынче супканы илден. Дескен прораб Виктор Львов бо тудугта үш хүн хире-ле ол-бо булган чоруп турган, тудар деп турар клуববустун чурук-майын-даа биске көргүспээн. 1500 рубльди бодунга аңкаш, -арлы бергени илерээн. Ам кайдаазы-даа билдинмес — деп ол хомудан чугаалады.

Оон кадында суг сөөртүп турган машинавысты Коммунал ажыл-агый Министерствозу дедир ыйгыртып алгаш барган. КМК черинге бо талазы-биле айтырыг тургузарымга, «Беларусь» деп трактор берген. Дуржулгазы эвээш, аныяк тракторист артты ажып шыдавайн, дедир Чадааналже чана берген сураа үндү — деп, бригадир чугаалаш:— Ам кол-ла идегел—түс черниң чурттакчыларындан ажылчыннар тып алыры апарган—деп түүнеди.

Хандагайтыда чаа клубтуң таваан 1970 чылда-ла салып эгелээн. Ийи чыл эртее-даа, оон таваа безин четче салдынмаан.

М. ДОРЖУ,
«Шыныың» тускай корреспондентизи.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

УРАН ЧҮҮЛ БАЙЫРЛАЛЫ

БЛАГОВЕЩЕНСК. (СЭТА-ның корр.). Октябрь он чедиде Амур областың хоорайларында, ажылчын суурларында болгаш көдээ черлериниң ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга болгаш Ыраккы Чөөн чүктү ак-гвардейжилерден болгаш даштыкы интервентилерден хостаанындан бээр 50 чылынга тураскааткан уран чүүл фестивалы эгелээн. Москвадан, Ленинградтан, Таллиндеп, Новосибирскиден болгаш өске-даа хоорайлардан музыкантылар, ыраажылар, танцычылар, композиторлар амуржуларда аалдап чеде бергеннер.

Фестиваль беш хүн үргүлчүлээр.

Ыраккы Чөөн чүкте эң-не хоочун дээн коллектив — Амурнуң шин театры октябрь 17-де Ю. Свиринниң «Терентий Иванович» деп шинзи-биле бодунуң 90 дугаар театр сезонун эгелээн. Благовещенскиниң артистериниң ол чаа шинзин Ыраккы Чөөн чүктү ак гвардейжилерден болгаш даштыкы интервентилерден хостаанындан бээр 50 чылынга тураскааткан. Драматург Ю. Свирин 30 чылдарның ортан үезинде Ыраккы Чөөн чүкке баргаш, партизан шимчээшкининиң киржикчилери-биле ужурашкаш, ол шинни бижээн.

Кыскарып каапты

Бо чылдың Октябрь 14-те болган чүве. Алдан-маадырлар аттыг төп музейге бир эш чедип келди. Тыва чонның буруцгу болгаш амгы ырларын ол кончуг сонуургаан. Ылаңгыя хөөмей, сыгыт, каргырааны кедергей дыңнаксаар кижи болду. Черле ынчаш ол эш тыва чонның уран түүлүнүң шапкын чедиишкинин магадап, албодунга тураскаал кылдыр 5—6 хире тыва ырлар, хөөмей-сыгыттың тускай пластинкаларын садын алыксаан кижи.

Кады чоруп каан бис. Кочетов кудумчузу, № 41 магазин. Ол садыгның ады безин опзагай — «Аялга». Кире бердивис. Чазамыктай кеттиннген чалыы кыс пластинкаларны олуй-солуй тудуп, ырладыпла турар болду. Кара былгаар хаптыг, тыва кадай Кара-кыс Мунзуктуң ырларын айтырарга, ол садыгжы уруг хаайныга безин какпады. Сос-домак билбес-даа кижи болла, кижи чүве айтырарга, оода чадаарда эптиг-ээлдек көрүпмес чүве бе? Импенсамнап-даа болза чугаалаша-са, дылы «сына бээр бе?».

«Тыва ырларның даңзызы кайыл?» деп, кады чораан эжим айтырды.

«Үжүк-бижик билир кижидир силер, бодуңар номчуп-ла турган деп чугаалап болур. Оон соонда москвачы хоккейжилер шаап халдаашкынныларын күштелдиргеп. Эң ылаңгыя Анисин баштаан ойнакчылар тергиидеп эгелээн.

Оюн дургузунда Анисин үш, Бодунов — ийи, Лебедев, Дмитриев, Репиев, Кухарж — бир-бир шайбаларны киргеп. (СЭТА).

туңар даан» деп, ол садыгжы уруг сыртыланнааш чаңнаар болду.

Улустуң дамчыыр чугаазын дыңнаарывыска, ол «Аялга» садыында дың-чаңгыс тыва ыр бар дээр, ол ыр өске ырларның аразында астыгып кире берген, дарый тывар арга чок болду.

Найысылал Кызылдың «Аялга» садыында тыва чонның эрги, чаа ырлары чок боорга, сеткил-сагышка дыка хомуданчыг болгаш өкпеленчиг чүве чорду.

«Аялга» садыны бисти ынчаар ымзарып кагды.

Монгуш КЕНИН-ЛОПСАҢ.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының медээзин өзугаар алырга, бөгүн республикага болгаш Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Чөөн угланыышкынныг хат кошкак болур.

Агаарның температуразы даглыг черлерге 2—7 градус соор, өскелериниге ийи градус сооктан үш градус чедир чылыыр. Кызылга 2 градус соор.

КИНО

ОКТЯБРЬ 19-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Республика прокурорунга полиция комиссарының миниишкини» 9.30, 11.25, 13.30, 15.15, 17.10, 19.05, 21 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кроштуң ужуралдары». 15; «Күскү кудалар» 16.50, 20.30, «Чаагай тараалар аразында». 18.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Орус шол» 14.45, 16.40, 18.35, 20.30 шактарда.

СПОРТ

СЕЗОН ХАГДЫНГАН

Чайгы спорт сезонунуң хагдынарынга тураскааткан маргылдаа Тожу районуң төвү Тоора-Хем суурга болган. Аңаа волейболга, футболга, тыва хүрешке маргылдаалар эрткилээн.

Волейболга «Тоора-Хем» совхозтуң командазы эки ойнааш, бирги черни алган.

Тыва хүрешке он алды мөге күжүн шенешкен. «Тоора-Хем» совхозтуң мал эмчизи Ховалыг Кучал-оол шүүлген. аныяк мөге Владимир Шожукпан үжүүрлешкен.

Футболга эрткен чылгы район чемпиону Ырбанның спортчулары типлеп, адын бадыткаан.

Бирги черни алган командаларга районуң күш-культура болгаш спорт комитединиң макталга бижиктерин тывыскан.

Д. КОЛ.

ЭШ ХУУ УЖУРАЖЫЛГАЗЫ

Кызыл хоорай Советтиниң Кара-Хаак сес чыл школазыбиле Чербиниң школа интернадының ооренникчилериниң аразынга волейболга, футболга эш хуузунуң ужуражылгалары болган, ол хайым болуп доозулган.

З. БУРУННЕЙ.

«Крылья Советов» тиилээн

Октябрь 17-де «Крылья Советов» команда Горькийниң «Торпедо» командазының хоккейжилерин эзлчегиг ужуражыышкынга дыка хөй сан-биле — тос тик кылдыр удуп алган.

Эгезинде оюн деп бооп, «атчыр-датчыр» чоруп турган. Баштайгы үеде харын-даа Волга чурттуглар тергиидеп

АҢЧЫЛАРНЫҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ!

Аннаар кижилер диинни болгаш кишти 1972 чылдың октябрь 20-ден эгелеп кераа-биле аннаар, а өске аннарны 1972 чылдың ноябрь 1-ден эгелеп аннаар.

Дуюглуг аннарны тускай чөпшээрел-биле 1972 чылдың октябрь 20-ден 1973 чылдың январь 15-ке чедир аннаар.

ТЫВА АССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ЧАНЫНДА АҢНЫЫР-ТЫВЫШ АЖЫЛ-АГЫЙЫНЫҢ ЭРГЕЛЕЛИ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орулакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харылсалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, көдээ ажылагый киллизиниң 21-47 уведтуг киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 11-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтериянның 31-75 корректорларының 27-41. Солун келбейи баргаңда 32-75 телефонче толгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тываның ном үндүрер черинин республика типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 1). ТС—01068.

Солун неделяда 6 катап үнер